

Daniel

Úvod

Přehled

Autor: Daniel

Záměr:

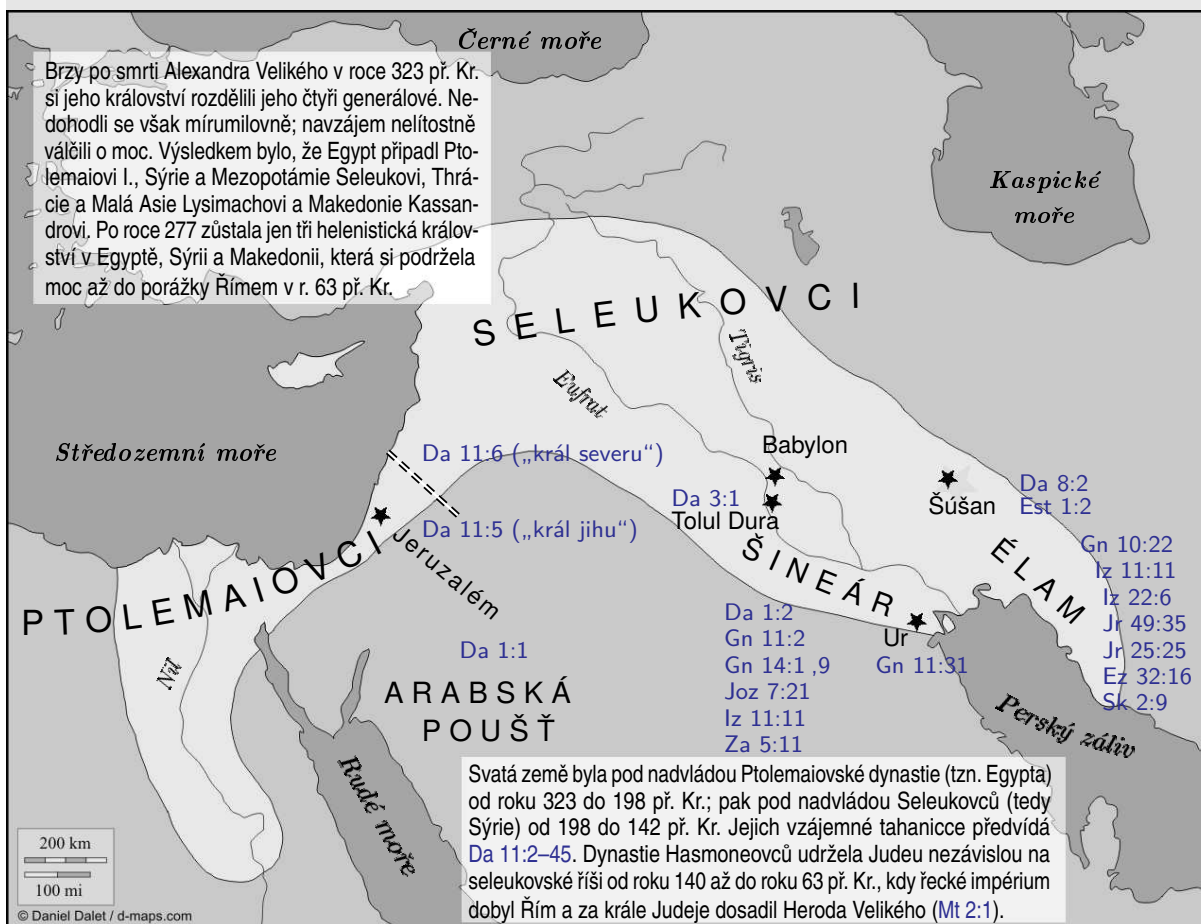
- Připravit babylonského krále Nebúkadnesara na přijetí špatných zpráv kapitoly 4. budováním důvěry ve spolehlivost a pravdivost Danielových proroctví a všemohoucnost jeho Boha v předchozích kapitolách.
- Ujistit Izraelity (zajatce i první navrátilce do Země), že Bůh panuje nad dějinami a že jeho prorok Daniel říká pravdu, když mluvil o prodloužené době útisku před závěrečnou fází Božího království.
- Připravit generace vzdálené budoucnosti na pronásledování, které je bude čekat v době Antiocha IV. Epifana.
- Připravit věřící v ještě vzdálenější budoucnosti na příchod Mesiáše v době čtvrtého království.

Datum: Krátce po 539 př. Kr.

Klíčové pravdy:

- Daniel a jeho přátelé byli i v exilu Bohu věrní.
- Danielovi lze věřit, že říká pravdu, protože svou víru nikdy nezkompromitoval ani pod nátlakem svých otrokářů.
- Bůh je absolutní vládce nad veškerou historií.
- Otroctví Izraele je prodlouženo do doby, než se v nadvládě nad ním nevystřídají celkem čtyři království (z nichž Babylón je první), protože Boží lid se neodvrátil od svých hříchů.
- Přestože Izrael čeká v budoucnosti ještě spousta utrpení, Boží Pomazaný, Kristus, jednou přijde a přinese spásu.

Říše Danielových vzdálených vizí

Autor

Autorství knihy Daniel je mezi vykladači předmětem rozvleklých debat. Mnoho badatelů datuje vznik knihy mezi 170 a 165 př. Kr., do doby vlády Antiocha IV. Epifana, dávno poté, co žil prorok Daniel (tzv. „makabejské“ datování, srv. čl. [Kdo byl Dareios Médský?](#) na str. 13). Toto datum je však v rozporu s knihou samotnou, která naznačuje, že Daniel je její hlavní autor (9:2; 10:2) a že byla sepsána krátce po dobytí Babylóna Kýrem v roce 539 př. Kr. Kromě toho Kristus sám explicitně spojuje knihu s prorokem Danielem (Mt 24:15).

Doba a místo vzniku

Spor o datování knihy Daniel zahrnuje tři základní problémy:

1. povahu proroctví,
2. údajné historické chyby v Danielovi a
3. jazykové rysy hebrejštiny a aramejštiny v knize.

Obecně vzato, izraelští proroci se primárně zabývali náboženskými a společenskými okolnostmi, které se týkaly jich samých a jejich vrstevníků. Když proroci předvíдали budoucnost, většinou se týkala blízkých událostí v dohlednu. Z toho důvodu jsou někteří interpreti toho názoru, že Danielova vize ohledně „krále Severu“ a „krále Jihu“ (11:2–12:3) je příliš podrobná na to, aby ji mohl sepsat Daniel, který žil nějakých 200–300 let před událostmi, zachycenými v proroctví.

Tento postoj však popírá nadpřirozený charakter proroctví, podobně jako v případě příležitostných praktik jiných proroků (např. 1Kr 13:2; Iz 44:28). Přestože pasáž Da 11:2–12:3 je neobvyklá, určitě není nemožné, aby Daniel takové detaily znal; ostatně právě jemu Bůh zjevoval tajnosti jako nikomu jinému (srv. např. 2:19–23).

Někteří zastánci pozdního datování argumentují historickými nepřesnostmi, které knize Daniel přiřítají. Zpochybňují Belšazarův vztah k Nebúkadnesarovi (viz pozn. 5:2), stejně jako i identitu Dareia Médského (viz pozn. 6:2).

Navíc identifikují čtyři království, předpovězená Danielem (kap. 2; 7), jako Babylón, Médeu, Persii a Řecko (včetně Seleucidů a Ptolemájů). Tato identifikace je však problematická, protože pro nezávislé Médské království v intervalu mezi královstvími Babylónským a Perským neexistuje historický důkaz. Perský král Kýros (550–530 př. Kr.) dobyl Médeu roku 549 př. Kr. a Babylón 539 př. Kr. (viz poznámky 5:1 a 6:1).

Advokáti raného datování knihy chápou sekvenci čtyř království jako předpověď Babylóna, Médo-Persie, Řecka a Říma. Tento pohled podporuje narážka na „Médy a Peršany“ v 5:28, která prokazuje, že autor považoval oba národy za součásti jednoho království.

Podporovatelé pozdního data namítají, že se v textu vyskytuje několik termínů vypůjčených z řečtiny k označení hudebních nástrojů (viz pozn. 3:5), podobně jako i pozdně hebrejské a aramejské výrazy (viz pozn. 2:4). Žádný z těchto argumentů však není přesvědčivý. Existuje nepřehledné množství důkazů o kontaktech mezi Řeky a národy Blízkého Východu před dobou Alexandra Velikého. Ty zcela postačují k vysvětlení existence minimálního počtu slov převzatých z řečtiny před Alexandrovým dobytím. Původní názvy hudebních nástrojů běžně provázejí své nositele bez odpovídajícího ekvivalentu v lokálním jazyce; srovnajme dnešní českou nepřekládanou terminologii, spojenou s hudebními nástroji: „gibsonka“, „jumbo“, „stratocaster“, „telecaster“, „Les Paul“, „stage piano“, „hohnerka“, „humbucker“, „single-coil“ apod. Naopak: Zastánci makabejského datování mají problém, jak vysvětlit absolutní absenci výrazů, přejatých z řečtiny, mimo hudební terminologii. Kdyby kniha vznikla až za řecké vlády, obchodní, vojenská, politická, administrativní apod. terminologie by se hemžila řeckými pojmy. Nic takového však v knize není.

Aramejštiny a hebrejštiny knihy Daniel může být datována kdekoli mezi pozdním šestým a raným druhým stoletím př. Kr. Jinými slovy, lingvistické důkazy nepřikládají příliš váhy žádnému z hledisek: ani pozdnímu, ani ranému datování.

Argument pro datum ve druhém století př. Kr. je v rozporu s biblickým tvrzením ohledně data a autorství knihy Daniel a pozdní datování neprokazuje dostatečně přesvědčivě. Datum krátce po 539 př. Kr. (viz 1:21) nejlépe odpovídá povaze proroctví, historickým datům i jazykové stránce textu.

Záměr a zvláštnosti

Daniel obsahuje dva různé druhy materiálu. V prvních šesti kapitolách je šest historických vyprávění; ve druhé polovině (kapitoly 7–12) jsou čtyři vize, téměř exkluzivně prediktivní. Mezi šesti příběhy první poloviny vyčnívá kapitola 2, protože také obsahuje předpověď.

Zkoumání obsahu historických vyprávění ukazuje, že jsou to nezávislé celky, poskládané k sobě s určitým záměrem. Vyprávění nenabízí ani historii Izraele pod babylónskou či perskou nadvládou, ani životopisné záznamy Daniela a jeho přátel. Má dva hlavní důrazy.

Na jednu stranu příběhy ukazují, jak Boží absolutní svrchovanost zasahuje do záležitostí všech národů (2:47; 3:17–18; 4:28–37; 5:18–31 6:26–29). Jeruzalém byl v troskách, Boží lid v zajetí a bezbožní vládcové se zdáli triumfovat, avšak Bůh zůstává svrchovaný. Podle své neochvějné vůle vstupuje mezi království tohoto světa, aby založil univerzální království, jemuž nikdy nebude konce.

Tyto příběhy zachycují Daniela a jeho přátele coby prominentní osoby v zemi svých otrokářů, ne však proto, že by zkompromitovali svou věrnost Bohu, ale naopak proto, že Boží požehnání je vyvyšilo. To je ústřední motiv, protože dodává na důvěryhodnosti Danielovým prorockým, zejména těm, která hovoří o prodlouženém utrpení Izraele.

Vize kapitol 7–12 obsahují predikce budoucích časů, během nichž pravdivost vyprávění nabude pro Boží lid na významu. Ačkoliv Izraelité pod nadvládou Babylóňanů i Peršanů trpěli, nepostihl je žádný rozšířený a systematický útok na jejich víru. Ten nastal až s Antiochem IV. Epifanem, panovníkem nad Seleukovským impériem mezi roky 175–164 př. Kr, který usiloval vymazat náboženství Židů a přinutit je přizpůsobit se řeckým náboženským praktikám. Mnoho Židů ho poslechlo, ale jiní se vzepřeli a trpěli protivenstvím.

Jedním z hlavních důvodů pro sepsání knihy Daniel je připravit Boží lid na dobu Antiocha IV. Epifana a povzbudit k vytrvalosti ty, kteří budou žít v nadcházejících časech pronásledování.

Knihy také vzhlíží až za dobu Antiocha IV. Epifana ke Kristově příchodu, který jednou zničí všechna lidská impéria a nastolí své věčné království spravedlnosti a pokoje. Všechny tyto události mají Danielova prorocká zřeteli. Knihy sloužila jako mocné povzbuzení pro Boží lid, trpící útlakem, a dodnes je pronásledovaným věřícím podnětnou inspirací.

Kristus v Danielovi

Danielova zaměřenost na obnovení Izraele po skončení vyhnanství obrací pozornost k Ježíšovi docela přímočaře. Podobně jako i někteří jiní proroci Daniel předpovídal Božímu lidu slavnou budoucnost, jejíž naplnění Nový Zákon spojuje s prvním a druhým příchodem Kristovým, stejně jako s celými dějinami církve.

Detaily naplnění Danielových vizí sice obklopuje řada kontroverzí, avšak základní struktura Danielových vizí nenechává nikoho na pochybách, že naplněním prorokových nadějí je Kristus. Nejzřetelněji je to vidět na způsobu, jakým se Ježíš označuje za „Syna člověka“ (např. Mt 9:6; Mt 10:23; Mt 12:8). Daniel používal tento pojem ve významu Bohem vyvýšeného davidovského krále, reprezentujícího Boha na zemi. Ježíš, Mesiáš, je ultimátním davidovským Králem; jenom on naplňuje predikce o Synu člověka v Danielových vizích (viz poznámky 7:13 a 7:14; viz teologický článek [Království Boží Mt 4](#)).

Kromě toho se Daniel v 9. kapitole dozvěděl, že Jeremjášova predikce 70 let vyhnanství bude prodloužena na „sedmdesát týdnů“ let (9:24), tedy asi 490 let. Tato předpověď dochází počátku svého naplnění v Kristově prvním příchodu. Prodleva koresponduje se sérií čtyř cizích impérií, která budou Boží lid utlačovat (2:1–49) a se skálou, která se stala „horou velikou a naplnila celou zemi“ (2:35) a kterou Daniel označuje jako „království, jež nebude zničeno“ (2:44). To je království Kristovo, které bylo inaugurováno jeho prvním příchodem, dodnes pokračuje a roste, a svého dovršení dosáhne při Kristově slavném návratu (viz teologické články [Království Boží u Mt 4](#) a [Plán věků u Žd 7](#).)

Daniel předvídal i jiné, ještě konkrétnější události, které v Novém Zákoně znovu vstoupily do popředí. Např. Ježíš se odvolává na Danielovu predikci o „otrěsné ohavnosti“ (viz pozn. 9:17; 11:31; 12:11), která původně ukazovala na zneuctění chrámu řeckým Antiochem IV. Epifanem (viz Úvod: Záměr a zvláštnosti) coby předobraz zničení chrámu římským generálem Titem v roce 70 po Kr. (viz poznámky k Mt 24:15 a Mk 13:14).

Většina křesťanů spojuje tuto typologii s Antikristem, jehož duch již ve světě působí (viz pozn. 1Jn 2:18) a zjeví se v plnosti, zřejmě jako konkrétní osoba, v blízkosti Kristova návratu (viz pozn. 2Te 2:3).

*Lidé nikdy nepáchají zlo tak důsledně
a vášnivě, jako když to dělají
z náboženského přesvědčení.*
Blaise Pascal

Osnova

- I. Vyprávění (1:1–6:28)
- A. Věrnost Daniela a jeho přátel (1:1–21)
 - B. Nebúkadnesarův první sen (2:1–49)
 - C. Vysvobození z ohnivě pece (3:1–30)
 - D. Nebúkadnesarův druhý sen (4:1–37)
 - E. Soud nad Belšasarem (5:1–31)
 - F. Vysvobození ze lví jámy (6:2–29)

Příběhy Daniela a jeho přátel ilustrují jednak jejich věrnost Bohu, jednak jeho nadřazenost nade všemi národy.

- II. Vize (7:1–12:13)
- A. Vize čtyř šelem (7:1–28)
 - B. Vize berana a kozla (8:1–27).
 - C. Vize sedmdesáti týdnů (9:1–27)
 - D. Vize budoucnosti Božího lidu (10:1–12:13)
 1. Andělovo poselství k Danielovi (10:1–11:1)
 2. Od Daniela po Antiocha IV. Epífana (11:21–12:3)
 3. Závěrečné sdělení Danielovi (12:4–13)

Danielovy vize o budoucnosti Božího lidu, nahlízející až do časů dlouho po skončení vyhnanství. Bůh Danielovi zjevil, že čtyři velká království budou ovládat a pronásledovat Izrael. V době čtvrtého z nich Bůh nastolí své království, jemuž nebude konce.

Daniel a jeho druhové

1

Ve třetím roce kralování judského krále Jójákíma přitáhl babylonský král Nebúkadnesar k Jeruzalému a oblehl jej. ²Panovník Hospodin mu tehdy do ruky vydal judského krále Jójákíma i některé předměty domu Božího, on je vzal s sebou do země Šineár, do domu svého boha, a ty předměty přinesl do chrámové klenotnice svého boha.

³Král pak řekl Ašpenazovi, vrchnímu komorníkovi, aby ze synů Izraele, jak z královského potomstva, tak ze šlechty, přivedl ⁴młodíky, kteří nemají žádnou vadu, hezkého vzhledu, rozumné v každém ohledu, vzdělané i chápavé, kteří jsou schopni sloužit v královském paláci a učit se chaldejskému písemnictví a jazyku. ⁵Král jim

1:1–6:28 Vyprávění. První část knihy vyzdvihuje jednak Boží absolutní svrchovanost nad královstvími tohoto světa, jednak upřímnou odevzdanou věrnost Bohu, kterou Daniel a jeho přátelé projevovali. Daniel chtěl svým čtenářům vstřípit přesvědčení, že přestože Boží lid někdy trpívá pronásledování, králové a království povstávají a hrouťí se podle Božích záměrů. Daniel také učí, že Bůh se hojně odmění těm, kdo jemu, Danielovi, věnují pozornost coby Božímu mluvčím. Tento materiál je rozdělen do šesti navzájem nezávislých vyprávění, každé v jedné kapitole a každé obsahující nějaký zázrak: Uchování rituální čistoty Danielem a jeho přáteli (1:1–21); Nebúkadnesarův sen (2:1–49); záchrana z ohnivě pece (3:1–30); Nebúkadnesarův druhý sen (4:1–37); soud nad Belšasarem (5:1–31) a záchrana Daniela ze lví jámy (6:2–29).

1:1–21 Uchování rituální čistoty. Prorok uvozuje kontext své knihy vyprávěním osobní historie (své i svých přátel) zajetí, vzdělání, věrnosti Bohu a služby králi Nebúkadnesarovi.

1:1 Jójákíma. Tj. 605 př.Kr.; téhož roku, kdy Nebúkadnesar porazil asyrsko-egyptskou koalici v bitvě u Karchemiše (Jr 46:2) a zahájil tak mezinárodní vzestup Babylónu k moci. Po bitvě u Karchemiše Nebúkadnesar zaútočil na Jójákíma (2Kr 24:1–2; 2Pa 36:5–7) a zajal Daniela a jeho přátele. To byla první ze tří Nebúkadnesarových invazí do Judska. Druhá nastala roku 597 př.Kr. (2Kr 24:10–14) a třetí 587 př.Kr. (2Kr 25:1–24). Zdánlivou diskrepanci mezi Da 1:1 a Jr 25:1 a Jr 46:2 (kde Jeremjáš umísťuje Nebúkadnesarův útok na Jójákíma do Jójákímova čtvrtého roku místo třetího) lze objasnit rozdílem mezi babylónským a židovským systémem chronologie. V babylónském systému, který používá Daniel, byl první rok vlády panovníka považován

za „korunovační rok“ a vlada samotná se počítala až od prvního dne měsíce Nisan následujícího roku.

Babylonský král Nebúkadnesar. Nebúkadnesar přivedl Babylónany k vítězství u Karchemiše v roce 605 př.Kr. coby korunnní princ a velitel armády. Krátce po tomto vítězství se ujal babylónského trůnu po smrti svého otce Nabopolasara (626–605 př.Kr.). Nebúkadnesarova vlada (605–562 př.Kr.) tvoří většinu historického pozadí biblických knih Jeremjáš, Ezechiel a Daniel.

1:2 Hospodin ... vydal. Porážka Izraele Babylónem není vysvětlitelná jen pouhou vojenskou a politickou analýzou oné doby. Bůh vždy jednal svrchovaně v záležitostech národů. Babylónany použil jako nástroj potrestání svého vlastního lidu za porušení smluvních závazků (2Kr 17:15; 2Kr 17:18–20; 2Kr 21:12–15; 2Kr 24:3–4).

Předměty. Odkaz na nádoby z vypleněného chrámu, nikoliv zajatců. Deportace proběhly ve třech vlnách: První roku 605 př.Kr., kdy mezi odvečenými byl i Daniel; druhá roku 597 př.Kr., zahrnovala i Ezechiela. Třetí deportace, při které Babylónané zničili Jeruzalém a chrám, nastala roku 586 př.Kr.

Do domu svého boha. Hlavní božstvo babylónského panteonu byl Marduk (srv. Jr 50:2).

1:3 Z královského potomstva. Daniel a jeho přátelé patří mezi potomky Davidovy královské linie (v. 6), které Nebúkadnesar odvedl při první deportaci roku 605 př.Kr. (srv. pozn. 2).

1:4 Chaldejskému písemnictví a jazyku. Babylónská literatura byla psána komplikovaným sumérským a akkadským slabičným klínovým písmem primárně na hliněných tabulkách. Těchto dochovaných tabulek existují tisíce. Studium této literatury seznámilo Daniela a jeho přátele

*Druhořadých věcí nedosáhneme tím, že je prohlásíme za prvořadě.
Druhořadých věcí dosáhneme pouze tehdy, budou-li na prvním
místě věci první.
C. S. Lewis*

nechal stanovit denní dávku z královského přídělů a z jeho banketního vína, aby je tři roky vychovával a někteří z nich aby sloužili králi. ⁶Mezi nimi byli ze synů Judových Daniel, Chananjáš, Míšael a Azarjáš. ⁷Vrchní komorník jim dal jména – Danielovi dal Beltšasar, Chananjášovi Šadrak, Míšaelovi Měšak a Azarjášovi Abed–nego.

⁸Daniel si ale vzal na srdce, že se nebude poskvrňovat královským přídělem a jeho banketním vínem, a snažil se dosáhnout u vrchního komorníka, aby se nemusel poskvrňovat. ⁹Tehdy Bůh dal dojít Danielovi u vrchního komorníka milosrdenství a slitování. ¹⁰Přesto řekl vrchní komorník Danielovi: Bojím se svého pána, krále, který vám nechal stanovit jídlo a pití. Jestliže uvidí, že vypadáte přepadleji než mladíci vašeho věku, připravíte mě u krále o hlavu.

¹¹Daniel tedy řekl správci, kterého Danielovi, Chananjášovi, Míšaelovi a Azarjášovi přidělil vrchní komorník: ¹²Vyzkoušej prosím své otroky během deseti dnů. Ať nám dávají k jídlu nějakou zeleninu a k pití vodu. ¹³Pak se před tebou ukáže, jak vypadáme a jak vypadají ti mladíci, kteří se stravují z královského přídělů. A jak uvidíš, tak se svými otroky nalož. ¹⁴On je v této věci poslechl a po deset dnů je zkoušel.

¹⁵Po uplynutí deseti dnů bylo vidět, že vypadali dobře a více při těle než všichni ti mladíci stravující se z královského přídělů. ¹⁶Proto jim správce odnášel královský příděl i jejich banketní víno a dával jim zeleninu. ¹⁷Těto čtyřerici mladíků dal Bůh, že znali všechno písemnictví i moudrost a rozuměli tomu, Danielovi nadto dal chápat každé vidění a sny.

¹⁸Po uplynutí doby, kdy měli být přivedeni, jak řekl král, přivedl je vrchní komorník před Nebúkadnesara. ¹⁹Král s nimi hovořil a mezi nimi všemi se nenašel nikdo jako Daniel, Chananjáš, Míšael a Azarjáš. Nastoupili tedy službu před králem. ²⁰A vždy, kdykoli po nich král žádal moudré chápání, shledal, že desetkrát převyšují všechny kouzelníky a věštky v celém jeho království.

²¹Daniel sloužil až do prvního roku krále Kýra.

s polyteistickým světonázorem Babylóňanů, plného kouzlení, čarodějnictví a astrologie. Mluvený jazyk pro běžné použití byla nicméně aramejščina (srv. 2:4), psaná snadno osvojitelným abecedním systémem.

1:5 Z královského přídělů. Později se Jójákimovi dostalo stejného zaopatření (2Kr 25:27–30).

1:6 Daniel, Chananjáš, Míšael a Azarjáš. Charakteristická hebrejská jména. Dvě z nich obsahují prvek EL, znamenající „Bůh“, a dvě JAH, což je zkratka osobního Božího jména, které překládáme jako „Hospodin“. Daniel znamená „Můj soudce je Bůh“, Chananjáš „Hospodin je milostivý“, Míšael „Kdo je jako Bůh?“ a Azarjáš „Hospodin mi pomáhá“.

1:7 Beltšasar ... Šadrak ... Měšak ... i Abed–nego. Přesný význam těchto jmen je předmětem diskusí. Převažují tyto názory: Beltšasar: *Bel* [jiné jméno pro Marduka, hlavního boha babylónského panteonu] *chraň jeho život* nebo *Paní, ochraňuj krále*; Šadrak: *Velice se bojím (Boha)* nebo *Přikázání Aku* [sumérského měsíčního boha]; Měšak: *Jsem bezvýznamný* nebo *Kdo je to, co Aku?*; Abed–nego: *Služebník zářícího*.

1:8 Se nebude poskvrňovat. Důvod, pro který byl Daniel přesvědčen, že by ho králův pokrm poskvrnil, není uveden. Pravděpodobně jídlo znamenalo porušení dietních předpisů Mojžíšova zákona (Lv 11:1–47), zakazujících konzumaci vepřového nebo masa nezbařeného krve (Lv 17:10–14). Také mohlo zahrnovat pokrmy, obětované babylónsky modlám.

1:9 U vrchního komorníka milosrdenství a slitování. Danielův osud v mnohém připomíná Josefův příběh (Gn 39–41).

1:12 Deset. Často se symbolickým významem dokonalosti nebo plného počtu. !!! DOPSAT !!! Abrahamova přímliuva za Sodomu, poznámka nebo článek.

1:14 Poslechl. Daniel neslibil, že se v případě zchátralejšího zevnějšku přizpůsobí a poslechnou nařízení v rozporu s Božím Zákonem. Je možné (a ve světle dalších kapitol i docela pravděpodobné), že už tehdy byli rozhodnuti neposlechnout bezbožného vladaře a raději zemřít, než zkompromitovat víru.

1:15 Vypadali dobře. Bůh Danielovi a jeho přátelům poželhal pro jejich věrnost Božímu Slovu (Dt 8:3; Mt 4:4). Nepřál jim smrt, která by je nejspíše čekala, kdyby byl správce s výsledkem nespokojen, a oni by přesto na svém odmítání rituálně nečisté stravy trvali (srv. pozn. 14).

1:17 Moudrost. Danielova moudrost se stala příslovecnou ještě za jeho života; Ezechiel říká králi Týru ironicky, že je moudřejší nad Daniela (Ez 28:3).

Vidění a sny. Daniel převyšoval i své přátele schopností interpretovat sny, pro kterou byl vyvýšen nade všechny ostatní, podobně jako kdysi Josef u faraonova dvora (Gn 40:8; Gn 41:16).

1:18 Po uplynutí doby. Po třech letech, zmíněných ve v. 5.

1:20 Desetkrát. viz (pozn. 12).

Kouzelníky a věštky. První výraz (*chartumim* חַרְטוּמִּים) se vyskytuje také v Gn 41:8, 24 a Ex 7:11; druhý (*ašapim* אֲשָׁפִים) se objevuje pouze zde a v 2:2. Srv. (pozn. Gn 41:8).

1:21 Prvního roku krále Kýra. Tj. Kýrový vlády nad Babylónem, tedy 539 př.Kr. Daniel v roce 537 př.Kr. dosud žil (10:1); dožil se návratu Judejců ze zajetí do Země.

Nebúkadnesarův sen

2 Ve druhém roce Nebúkadnesarova kralování se Nebúkadnesarovi zdály nějaké sny. V duchu se rozrušil, ale spánek jej opět přemohl. ²Později král přikázal svolat kouzelníky a věštcy i čaroděje a chaldejce, aby králi vyprávěli jeho sny. Ti tedy přišli a postavili se před králem. ³Král jim řekl: Zdál se mi nějaký sen. Můj duch je rozrušen, musím ten sen znát.

⁴Chaldejci promluvili ke králi (aramejsky): Králi, navěky buď živ! Pověz ten sen svým otrokům a my předneseme výklad.

⁵Nato král chaldecům odpověděl: Už jsem se v té věci rozhodl. Jestliže mi ten sen ani jeho výklad nesdělíte, budete rozčtvrceni a z vašich domů bude hromada sutin. ⁶Jestliže ale přednesete sen i jeho výklad, obdržíte z mé strany dary a odměnu i velikou čest. Raději mi sen i jeho výklad předněte!

⁷Odpověděli po druhé a řekli: Král nechť ten sen řekne svým otrokům a my předneseme jeho výklad.

⁸Nato král odvětil: S jistotou vím, že získáváte čas, jelikož jste zjistili, že v té věci jsem se už rozhodl, ⁹že pokud mi ten sen nesdělíte, je pro vás jediný soud. Vy jste se totiž domluvili, že budete přede mnou říkat věci lživé a pokroucené, dokud se nezmění čas. Raději mi ten sen řekněte, a tak zjistím, že mi budete moci přednést i jeho výklad.

¹⁰Chaldejci odpověděli před králem takto: Není člověka na zemi, který by dokázal vykládat podle králova slova. Vždyť žádný veliký král ani pán něco takového nežádal po žádném kouzelníkovi ani věštci ani chaldejci.

2:1–49 Nebúkadnesarův první sen. Daniel ve službách krále (mimo jiné) interpretoval jeho sny, což odhaluje nejen, že byl (Daniel) zahrnut Božím požehnáním, ale také že Bůh směřoval historii k nastolení svého království.

2:1 Ve druhém roce. První rok výcviku Daniela a jeho přátel byl zároveň Nebúkadnesarův „korunovační rok“. Druhý a třetí rok výcviku byl první a druhý rok Nebúkadnesarovy vlády. Mezi tímto tvrzením a dokončením tříletého výcviku mladíků (1:5) není žádná diskrepance: První Nebúkadnesarův rok byl Babylóni považován za „korunovační rok“ a druhý a třetí rok Danielovy výuky za první a druhý Nebúkadnesarovy vlády (viz pozn. 1:1).

V duchu se rozrušil. Na Starém Blízkém Východě bylo běžné mít za to, že božstva promlouvají k lidem také skrze některé (hlavně velmi

živé) sny. Nebúkadnesarovo zneklidnění je pochopitelné; poselství shůry mělo implikace pro budoucnost království. Zapomenutí snu bylo považováno za hněv božstva vůči adresátovi.

2:2 Kouzelníky a věštcy i čaroděje a chaldejce. Viz pozn. 1:20.

2:4 Aramejsky. Odsud až po konec kapitoly 7 je text psán aramejsky a ne hebrejsky, podobně jako např. *Ezd 4:8–6:18*. Aramejščina byl oficiální úřední jazyk; nelze také vyloučit, že tyto pasáže jsou v aramejštině toho důvodu, že obsahují proroctví, která mohla pohany zajímat více než Židy.

2:5 Jestliže mi ten sen ani jeho výklad nesdělíte. Nebúkadnesar zkouší své poradce. Nebudou-li schopni připomenout mu jeho sen, nemá proč důvěřovat ani jejich potencionálnímu výkladu (srv. v. 9).

Danielovy vize

Čtyři království

Vize kap. 2

chodidla zčásti železná,
zčásti keramická

Vize kap. 7	Vize kap. 8	Identifikace	Chronologie impérií
			626 př. Kr.
			600
Lev		Babylon (2:37–38)	539 př. Kr.
			500
			400
Medvěd	Beran	Médo-Persie (8:20)	330 př. Kr.
			300
			200
Levhart	Kozel	Řecko (8:21)	167 př. Kr.
			Makabejci a Hasmoneovci
			100
Strašlivá šelma		Řím	63 př. Kr.
			0
			70 po Kr.
			Pád Jeruzaléma
			100

¹¹Ta věc, kterou král žádá, je totiž příliš vznešená a není nikoho jiného, kdo by ji mohl přednášet před králem, kromě bohů, kteří své sídlo u lidí nemají.

¹²Kvůli tomu se král rozzlobil, ba převelice rozlítil a všechny babylonské mudrce rozkázal vyhladit. ¹³Vyšlo tedy nařízení a ti mudrci byli pobíjeni. Vyhledali také Daniela a jeho přátele, aby je zabili.

¹⁴Tehdy Daniel odpověděl pohotově i rozvážně veliteli královské stráže Arjókovi, který vyšel pobíjet babylonské mudrce. ¹⁵Odpověděl Arjókovi a řekl: Královský pane, proč to nařízení ze strany krále tolik spěchá? Arjók tedy oznámil tu věc Danielovi. ¹⁶Daniel potom šel prosit u krále, aby mu dal nějakou dobu, že ten výklad králi přednese.

¹⁷Pak Daniel odešel do svého domu a tu věc oznámil svým přátelům Chananjášovi, Míšaelovi a Azarjášovi, ¹⁸ať ohledně toho tajemství vyprošují slitování od Boha nebes, aby Daniela a jeho přátele nezahladili s ostatními babylonskými mudrci. ¹⁹Tehdy bylo to tajemství Danielovi zjeveno v nočním vidění, tehdy Daniel dobrořečil Bohu nebes. ²⁰Daniel promluvil a řekl:

Budíž jméno Boží požehnáno od věků na věky. Neboť moudrost i sílu má on;

²¹časy i příležitosti mění on. Krále sesazuje, krále nastoluje; mudrcům moudrost dává a poznání těm, kdo umějí pochopit.

²²On zjevuje hlubiny a věci ukryté. Ví, co je v temnotě; s ním však přebývá světlo.

²³Tebe, Bože mých otců, chválím a uctívám, dals mi totiž moudrost i sílu a oznámils mi teď, čeho jsme si od tebe prosili, věc královi oznámil jsi nám.

²⁴Proto se Daniel vydal k Arjókovi, kterého král pověřil vyhlazením babylonských mudrců. Přišel a toto mu řekl: Babylonské mudrce nevyhlazuj! Uveď mne před krále a já ten výklad králi přednesu.

²⁵Nato Arjók Daniela poděšeně uvedl před krále a toto mu řekl: Nalezl jsem muže ze synů judských vysídlenců, který může ten výklad králi sdělit. ²⁶Král promluvil a řekl Danielovi, jehož jméno bylo Beltšasar: Ty že bys byl schopen mi sdělit ten sen, který jsem viděl, a jeho výklad? ²⁷Nato Daniel před králem prohlásil: To tajemství, na něž se král táže, žádní mudrci, věštci, kouzelníci ani drobopravci přednést králi nemohou. ²⁸Avšak jest Bůh na nebesích, zjevující tajemství – a ten králi Nebúkadnesarovi sdělil, co se stane v budoucích dnech. Tvůj sen a vidění, která jsi ve svém nitru měl na loži, byla tato:

²⁹Tobě, králi, na loži přišlo na mysl, co se asi stane později. A ten, kdo zjevuje tajemství, ti sdělil, co se stane. ³⁰A pokud jde o mne, mně to tajemství zjevil nikoli pro moudrost, jež by ve mně byla nade vše živé, ale z toho důvodu, aby ten výklad mohli sdělit králi, abys poznal to, o čem tvé nitro přemýšlí. ³¹Tys, králi, hleděl a vtom hle, jakási náramná socha. Byla to socha veliká, vzhledu neobyčejného. Stála před tebou a její vzezření budilo úděs. ³²Byla to socha mající hlavu z ryzího zlata, hrud a paže ze stříbra, břicho a boky bronzové, ³³lýtka železná, chodidla zčásti železná, zčásti keramická. ³⁴Jak ses díval, vylomil se bez rukou nějaký kámen a udeřil té soše do chodidel ze železa i keramiky a rozdrtil je. ³⁵Tehdy se železo, keramika, bronz, stříbro i zlato naráz rozpadly a byly jako plevy v létě na mlatech. Tu je roznesl vítr a už pro ně nebylo místo. Avšak ten kámen, jenž udeřil do sochy, se stal velikou horou a zaplnil celou zemi. ³⁶To byl ten sen. Také jeho výklad povíme králi. ³⁷Ty, králi, jsi král králů, neboť Bůh nebes dal tobě království, moc, sílu i čest. ³⁸A všechno, kde přebývají lidští synové, polní zvěř i nebeské ptactvo, dal tobě do ruky a učinil tě vládcem nad tím vším. Ta zlatá hlava jsi ty. ³⁹Ale po tobě povstane jiné království, země horší než tvá, a jiné, třetí

2:11 Kromě bohů. Mudrcům nezbylo než přiznat, faraonův požadavek je nad jejich síly. S odkazem na nadpřirozený zdroj měli pravdu, kterou potvrzuje i Daniel (19; 27).

2:18 Boha nebes. Daniel se modlí rovnou k Bohu, který vládne hvězdám, na rozdíl od astrologů, kteří se doptávají jenom hvězd samotných, protože nikoho vyššího neznají.

2:19 Tajemství. Skryté věci jsou u Hospodina (Dt 29:29). Jsou transcendentní — nepoznatelné, pokud nejsou zjeveny. Později je tentýž výraz (תַּיִת) použit pro označení Božích skrytých záměrů s dějinami světa (4:9 רַבְּרָב).

2:21 Krále sesazuje, krále nastoluje. Narážka na obsah snu, líčící sérii povstávajících a zanikajících impérií, a který se ještě za Nebúkadnesarova života stane jeho vlastní palčivou zkušeností (4:28–30).

2:22 Hlubiny a věci ukryté. Viz pozn. 2:11.

2:23 Chválím a uctívám. Daniel vyjadřuje hlubokou vděčnost za Boží milost vyslyšením modlitby. Boží zjevení je v příkrém kontrastu s mlčením falešných božstev pohaných hadačů. Jenom Bůh zná všechno a vládne všemu. Daniela vyvýšil mimořádným poznáním, jež mu světil.

2:24 Výklad králi přednesu. Daniel zde mluví pouze o výkladu, čímž

implikuje, že obsah snu již zná.

2:28 Jest Bůh na nebesích, zjevující tajemství. Podobně jako Josef v Egyptě (Gn 40:8; Gn 41:16) si ani Daniel nepřisvojuje poznání a výklad snu, nýbrž připisuje je Bohu.

V budoucích dnech. Dosl. „v posledních dnech“, čemuž sz lidé rozuměli jako době obnovy národa po návratu z exilu (viz Dt 4:30). Ta-táž fráze může označovat jakoukoliv budoucnost (Gn 49:1). V NZ je použita celkem pětkrát, z čehož dvakrát odkazuje na věk, započatý o Letnicích (Sk 2:17; Žd 1:2), a třikrát na závěr dějin před Kristovým druhým příchodem (2Tm 3:1; Jk 5:3 a 2Pt 3:3).

2:32–33 Nejtěžší nahoře, nejkřehčí dole. Směrem odshora dolů materiálům ubývá nejen na váze, ale i na hodnotě. Obraz vystihuje osud všech impérií, nejen těchto čtyř nejbližších: Každá instituce, stát, říše, civilizace se nakonec zhroutí vlastní vahou, když nezadržitelná byrokracie přeroste svůj původní účel služby lidem a sama tyje na jejich úkor.

2:34 Bez rukou nějaký kámen. Na rozdíl od ostatních království, budovaných lidmi, toto vystaví Bůh sám. Zde je kámen asociován s Kristovým královstvím (srv. 1Kor 10:4 a jeho pozn.).

2:38–40 Zlatá hlava ... čtvrté království. Čtyři království reprezentují

království, bronzové, které bude vládnout nad celou zemí. ⁴⁰A pak čtvrté království, to bude silné jako železo, neboť železo drtí a podrobuje všechno, a jako železo, jež tyhle všechny rozbíjí, tak bude drtít a rozbíjet. ⁴¹A že jsi viděl ta chodidla a prsty částečně z hrnčířské keramiky a částečně ze železa, půjde o království rozdělené a bude v něm cosi z pevnosti železa, neboť jsi viděl železo promíšené s hliněnou keramikou. ⁴²Pak ty prsty chodidel částečně železné a částečně keramické: To království bude z jedné strany silné a z druhé strany bude křehké. ⁴³Že jsi viděl železo promíšené s hliněnou keramikou – lidé se budou mísit, ale držet jeden s druhým nebudou, právě tak jako se železo nemísí s keramikou. ⁴⁴Za dnů oněch králů ale Bůh nebes nastolí království, jež nebude zničeno navěky ani to království nebude přenecháno jinému lidu. Ono rozdrtí a ukončí všechna tato království, ale samo bude stát navěky, ⁴⁵neboť jsi viděl, jak se bez rukou z té hory vylomil kámen a rozdrtil železo, bronz, keramiku, stříbro i zlato. Veliký Bůh oznámil králi, co se stane potom. Ten sen je pravdivý a jeho výklad spolehlivý.

⁴⁶Nato král Nebúkadnesar padl na tvář, Danielovi se klaněl a rozkázal jej obdarovat i oblažovat vůni. ⁴⁷Král Danielovi odpověděl a řekl: Opravdu, váš bůh je bůh bohů a pán králů, ten, kdo zjevuje tajemství. Vždyť tys dokázal toto tajemství odhalit. ⁴⁸Poté král Daniela povýšil, dal mu mnoho velikých darů a učinil jej vládcem nad celou babylonskou provincií a nejvyšším prefektem nade všemi babylonskými mudrci. ⁴⁹Daniel si ale od krále vyžádal, aby správou babylonské provincie pověřil Šadraka, Měšaka i Abed–nega, kdežto Daniel zůstal na královském dvoře.

V ohnivé peci

3

Král Nebúkadnesar vyrobil zlatou sochu. Její výška byla šedesát loket, její šířka šest loket. Dal ji postavit na pláni Dúra v babylonské provincii. ²Potom král Nebúkadnesar vzkázal shromáždit satrapy, prefekty a místodržitele, radní, pokladníky, soudce, komisaře a všechny úředníky provincií, aby přišli k zasvěcení té sochy, kterou dal postavit král Nebúkadnesar. ³Nato se shromáždili satrapové, prefekti a místodržitelé, radní, pokladníci, soudcové, komisaři a všichni úředníci provincií k zasvěcení té sochy, kterou dal postavit král Nebúkadnesar. Když stáli před tou sochou, kterou dal postavit Nebúkadnesar, ⁴hlasatel mocně volal: Prikazuje se vám, lidé, národy a jazyky: ⁵V čase, kdy uslyšíte hrát roh, píšťalu, citeru, lyru, cymbál, orchestr či jiný hudební nástroj, padnete a budete se klanět té zlaté soše, kterou dal postavit král Nebúkadnesar. ⁶Kdokoli by však nepadl a neklaněl se, v tom okamžiku bude uvržen doprostřed rozpálené ohnivé pece. ⁷Proto v té

po sobě jdoucí impéria babylónské, médo-perské, řecké a římské. Bohem založené nepomíjitelé Kristovo království bude inaugurováno v časech římské světovlády (viz též Úvod a graf *Danielovy vize* v *Da 2* na str. 6).

2:44 Za dnů oněch králů. Někteří interpreti tvrdí, že se jedná o linii králů posledního království; daleko pravděpodobnější však je rozumět tomuto verši jako označujícímu panovníky království, zmíněných ve verších 2:38–40.

Nebude zničeno navěky. Podobně jako i jiní proroci, Daniel hovoří o království, které Bůh založí po návratu z exilu jako permanentní (srv. např. *Iz 9:7*; *Jl 2:26–27* či *Am 9:15*). NZ učí, že toto království začalo Kristovým prvním příchodem a dosáhne svého dovršení jeho slavným návratem (viz článek *Království Boží u Mt 4* na str. ??).

2:46 Padl na tvář. Pozoruhodná výměna rolí anticipuje příchod Božího království, vysoce převyšujícího i nejmocnější lidská impéria.

2:47 Bůh bohů a pán králů. Nebúkadnesar vyznává Hospodinovu svrchovanost nejen nad bezmocnými pohanskými božstvy, ale i nad králi, jako je on sám. To je téma, sjednocující prvních šest kapitol knihy Daniel.

2:48 Babylonskou provincií. Babylónské impérium bylo rozděleno na provincie; Daniel byl ustanoven vládcem nad provincií s hlavním městem. Podobný vzestup Židů k moci v cizích zemích lze vidět v *Gn 41:37–44* (Josef) a *Est 8:1–2* (Mordokaj). Danielovi přátelé ho na jeho přímluvu u krále v této pozici nahradili (49).

2:49 Zůstal na královském dvoře. Pravděpodobně důvod, proč se ho netýkal trest za odmítnutí poklonit se Nebúkadnesarové modle (3:20).

3:1 Zlatou. Pravděpodobně pozlacený; zhotovení sochy se podobalo popisu v *Iz 40:19*; *Iz 41:7* a *Jr 10:3–9*.

Sochu. Názory badatelů, zda se jedná o mimořádnou podobiznu Nebúkadnesara samotného, či zda to bylo zobrazení nějakého babylónského božstva, nebo pouhý obelisk, se liší. Z toho, co je známo o babylónských náboženských tradicích, je pravděpodobné, že obraz

zpodobňoval Béla nebo Nabu, některé z těchto Nebúkadnesarových ochraňujících božstev. Padnout na tvář před božstvem znamenalo zároveň vyjádření podřízenosti Nebúkadnesarovi, který božstvo reprezentoval na zemi (srv. 2:46 a jeho pozn.).

60x6. Rozměry jsou důvodem, proč někteří vyvozují, že obraz byl spíše obelisk, než podobizna člověka (jehož proporce jsou 6:1, nikoliv 10:1). Socha však mohla stát na piedestalu, nebo mít stylizovaný tvar. Plinius Starší přirovnává staré monumenty k věžím.

Dúra. Obvykle bývá spojeno s Tolul Dura asi 5 km jižně od Babylóna, kde se řeka Dura vlévá do Eufratu. Archeologové zde vykopali 6m vysokou plošinu s povrchem o 5m², což je dost možná původní piedestal.

3:2 Satrapy ... komisaře. Přesné rozsahy pravomocí těchto různých druhů úředníků nejsou známy. Pět ze sedmi terminů vypadá na perský původ, což by naznačovalo, že Daniel tento zápis dokončil až po dobytí Babylóna Peršany roku 539 př.Kr.

3:5 Roh ... orchestr. Tři z vyjmenovaných hudebních nástrojů nesou jména, převzatá z řečtiny (citera, harfa a dudy). To vede některé interprety k názoru, že kniha byla sepsána až po dobytí Persie Alexandrem Velikým. To je však závěr, který nevyplývá nutně z premisy (tzv. argument non-sequitur); mezi hudebníky je běžné používat mezinárodní termíny k označení hudebních nástrojů. Pojmy jako „gibsonka“, „jumbo“ „strato/tele-caster“, „Les Paul“ apod. jsou jednoznačně srozumitelné jak češtině (v rámci muzikantského slangu), tak i v mezinárodním kontextu; a přesto z jejich zdomácnělé přítomnosti v jazyce nelze vyvodit závěr, že se v něm objevily až po zhroutilí železné opony v roce 1989, kdy se západním vlivům otevřela volná cesta. Kromě toho se názvy řeckých hudebníků i nástrojů vyskytují i v asyrských inskripcích dávno před Nebúkadnesarem. Srv. Úvod: Doba a místo vzniku.

3:6 Ohnivé pece. Pece byly v Babylóně běžně používány k vypalování cihel (srv. *Gn 11:3*). Nebylo neobvyklé používat je jako nástroj popravypalováním zaživa (viz *Jr 29:22* nebo též *2Mak 7*).

*Odvaha není jen jednou ze ctností, ale je formou každé ctnosti
v bodě zkoušky, tedy v bodě nejvypjatější skutečnosti.*

C.S.Lewis

době, jakmile všichni lidé slyšeli hrát roh, píšťalu, citeru, lyru, cymbál či jiný hudební nástroj, padali všichni lidé, národy i jazyky a klaněli se zlaté soše, kterou dal postavit král Nebúkadnesar.

⁸Kvůli tomu předstoupili v oné době nějací muži Chaldejci a pustili se do Judejců. ⁹Promluvili a řekli králi Nebúkadnesarovi: Králi, navěky buď živ! ¹⁰Sám jsi, králi, vydal nařízení, aby každý člověk, jenž uslyší hrát roh, píšťalu, citeru, lyru, cymbál, orchestr či jiný hudební nástroj, padl a klaněl se té zlaté soše. ¹¹Kdokoli by však nepadl a neklaněl se, bude uvržen doprostřed rozpálené ohnivé pece. ¹²Jsou nějací muži – Judejci, které jsi pověřil správou babylonské provincie: Šadrak, Měšak a Abed–nego – tihle muži na tebe, králi, neberou zřetel, tvé bohy neuctívají a té zlaté soše, kterou jsi dal postavit, se neklanějí.

¹³Nato Nebúkadnesar v hněvu a rozlícení poručil přivést Šadraka, Měšaka i Abed–nega. Oni muži byli hned přivedeni před krále. ¹⁴Nebúkadnesar promluvil a řekl jim: Je to úmysl, Šadraku, Měšaku a Abed–nego, že mé bohy neuctíváte a té zlaté soše, kterou jsem dal postavit, se neklaníte? ¹⁵Jestlipak jste teď připraveni, že v čase, kdy uslyšíte hrát roh, píšťalu, citeru, lyru, cymbál, orchestr či jiný hudební nástroj, padnete a budete se klanět té soše, kterou jsem vyrobil? Ale jestli se klanět nebudete, v tu hodinu budete uvrženi doprostřed rozpálené ohnivé pece. A kdo je bůh, že by vás vysvobodil z mé ruky? ¹⁶Šadrak, Měšak i Abed–nego odpověděli a řekli králi: Ó, Nebúkadnesare, na to my tobě nemusíme dávat žádnou odpověď. ¹⁷Je-li tomu tak, náš Bůh, jehož uctíváme, nás může vysvobodit z rozpálené ohnivé pece. I ze tvé ruky, králi, nás vysvobodí. ¹⁸Ale i kdyby ne, známo buď tobě, králi, že tvé bohy uctívat nebudeme a té zlaté soše, kterou jsi dal postavit, se nebudeme klanět.

¹⁹Rázem Nebúkadnesara naplnil hněv a výraz jeho tváře se vůči Šadrakovi, Měšakovi i Abed–negovi změnil. Ihned přikázal tu pec rozpálit sedmkrát více, než ji obvykle rozpalovali. ²⁰Pak udatným bojovníkům ze svého vojska přikázal, aby Šadraka, Měšaka i Abed–nega svázali, aby byli uvrženi do rozpálené ohnivé pece. ²¹Oni muži byli hned svázáni ještě ve svých kabátech, kalhotách, turbanech a ve svém oblečení a uvrženi doprostřed rozpálené ohnivé pece. ²²Protože králův rozkaz byl tak prudký a ta pec byla neobyčejně rozpálena, ony muže, kteří Šadraka Měšaka i Abed–nega zvedali, pozabíjel plamen ohně. ²³Ale ti tři muži, Šadrak, Měšak i Abed–nego, svázání dopadli doprostřed rozpálené ohnivé pece.

²⁴Král Nebúkadnesar se náhle zhrozil a poděšeně vstal. Promluvil na své rádce a řekl: Copak jsme doprostřed ohně neuvrhli trojici svázaných mužů?! Odpověděli králi a řekli: Určitě, králi. ²⁵Nato řekl: Hle, vidím čtveřici mužů rozvázaných, jak si chodí uprostřed ohně, nemají žádné zranění a vzhled toho čtvrtého připomíná nějakého syna bohů.

²⁶Pak Nebúkadnesar přistoupil ke vstupu do rozpálené ohnivé pece a řekl: Šadraku, Měšaku a Abed–nego, otroci boha Nejvyššího, vylezte a pojdte sem! Nato Šadrak, Měšak i Abed–nego vylezli zprostřed ohně. ²⁷Shromáždili se i satrapové, prefekti a místodržitelé i královští rádcové a hleděli na ony muže, nad jejichž těly neměl oheň moc, ba ani vlasy na hlavě se jim neožehly, ani na kabátech nebylo nic znát, dokonce se okolo nich nešířil ani zápach ohně. ²⁸Nebúkadnesar nato prohlásil: Požehnán bůh Šadrakův, Měšakův i Abed–negův, jenž poslal svého anděla a vysvobodil své otroky, kteří se na něho spolehli. I královské slovo porušili a svá těla oddali tomu, že nebudou žádného boha uctívat a nebudou se klanět nikomu vyjma boha svého. ²⁹A tak mnou bude vydáno nařízení každému lidu, národu i jazyku, že kdo by lehkovážně mluvil o bohu Šadrakově, Měšakově i Abed–negově, aby byl rozčtvrcen a z jeho domu se stala hromada sutin, protože není jiného boha, jenž by dokázal takto zachraňovat.

3:8 Chaldejci. Tj. mágové, astrologové *Viz pozn. 2:2.* Zde však výraz „Chaldejci“ (כַּלְדָּיִם) indikuje národnost, nikoliv funkci. Chaldejci shlíželi spatra na Židy z rasově-etnických antisemitských předsudků (*srv. 12; Est 3:5–6*). Privilegovaná pozice Danielových přátel znásobila nevráživost Chaldejců vůči nim (12).

3:12 Šadrak, Měšak a Abed–nego. *Viz pozn. 1:7 a 2:49.*

3:15 Kdo je bůh. Nebúkadnesar nevědomky vyzval Hospodina, Boha Izraele, ke změření síl; z jeho polyteistické, pohanské perspektivy žádný bůh ničeho podobného není schopen.

3:17 Nás vysvobodí. Věrní služebníci ani na vteřinu nepochybují o Boží svrchovanosti, přestože jsou si vědomi, že ve své všemohoucnosti je „všeho schopen“; nesázejí na automaticky zaručenou ochranu za všech okolností.

3:18 I kdyby ne. Danielovi přátelé počítají s reálnou možností, že věrnost Bohu je bude stát život. To je však nezvklá v jejich rozhodnutí

zůstat věrní. Věrnost poddaných přináší Králi slávu (29–33), o to větší, když je to věrnost tváří v tvář smrti.

3:25 Syna bohů. Fráze, použitelná pro různé druhy nebeských bytostí (*bar elohin* בְּרֵי עֵלֹהִים); zde je míněn „anděl“ *verse 28*.

3:26 Otroci boha Nejvyššího. Titul pro Boží univerzální autoritu. Podobně jako ve *verši 29 a 2:47* neznamená toto vyznání ze rtů polyteistického pohana, že Danielův Bůh je jediný živý, nýbrž že je nadřazený ostatním božstvům (4:31–34). Z úst věrného Izraelite totéž vyznání implikuje monoteismus (5:18, 21; 7:18–21).

3:28 Anděla. Anděl může být „anděl Hospodinův“, jenž může znamenat Kristovo preinkarnační zjevení (*srv. 6:23; viz též poznámky k Gn 16:7 a Ex 3:2*). Bůh přislíbil svou přítomnost, budou-li jeho lidé nuceni projít ohněm (*Iz 43:1–3*).

3:29 Není jiného boha. *Viz pozn. 26.*

³⁰Potom král Šadrakovi, Měšakovi i Abed–negovi v babylonské provincii pomohl ku zdaru. ³¹Král Nebúkadnesar všem lidem, národům a jazykům přebývajícím v celé zemi: Necht' se vám pokoj rozhojní. ³²Znamení a zázraky, které na mně vykonal Bůh Nejvyšší, jevílo se mi za vhodné přednést. ³³Jak veliká jsou jeho znamení, jak mocné jeho divy! Jeho království je království věčné, jeho vláda z pokolení na pokolení.

Zapuzený a znovu nastolený král

4 Já, Nebúkadnesar, jsem spokojeně pobýval ve svém domě, ve svém paláci jsem jen kvetl. ²Tu jsem viděl sen a ten mi naháněl strach. Zděsily mne představy na mém loži, to, co má hlava viděla. ³Ode mne tedy vyšlo nařízení přivést přede mě všechny babylonské mudrce, aby mi sdělili výklad toho snu. ⁴Tehdy přišli kouzelníci, věštcí chaldejci a drobopravci. Ten sen jsem jim vyprávěl, ale jeho výklad mi sdělit nemohli. ⁵Až nakonec přede mne předstoupil Daniel, jehož jméno podle jména mého boha je Beltšasar a v němž dlí duch svatých bohů. I jemu jsem vyprávěl ten sen.

⁶Beltšasare, největší z kouzelníků, o němž já vím, že v tobě dlí duch svatých bohů a žádné tajemství ti nedělá potíže, pověz ta vidění mého snu, která jsem viděl, a jeho výklad.

⁷Co tedy má hlava viděla, když jsem byl na loži: Díval jsem se a hle, nějaký strom uprostřed země a tyčil se náramně. ⁸Ten strom vyrostl, zesílil a svou výškou dosahoval až k nebi, takže byl vidět na sám kraj světa. ⁹Listí měl krásné i ovoce hojné a byla na něm potrava pro každého. Pod ním nalézala stín polní zvěř, v jeho větvích přebývalo nebeské ptactvo a každý tvor se z něho živil. ¹⁰Má hlava ve vidění na loži hleděla dále a hle, jakýsi strážný a svatý sestoupil z nebes. ¹¹Mocně volal a říkal toto:

Podetněte ten strom a osekejte mu větve, připravte ho o listí a jeho ovoce rozházejte. Ať zpod něho prchne zvěř i ptactvo z jeho větví. ¹²Avšak pařez mu s kořeny ponechte v zemi a v poutech železných i bronzových mezi polní trávou ať se nebeskou rosou smáčí a se zvěří se dělí o porost zemský. ¹³Jeho srdce z lidského ať se promění a srdce budiž mu dáno zvířecí, než by přes něho přešlo sedm časů. ¹⁴Prohlášení to výrokem strážných jest, slovem svatých ta záležitost, aby živí poznali, že v lidském kralování Nejvyšší vládne a on je dává, komukoli ráčí, ba i nejnižšího z lidí nad ním ustanovuje. ¹⁵Tento sen viděl jsem já, král Nebúkadnesar. A ty, Beltšasare, pověz výklad. Neboť všichni mudrci mého království nejsou schopni mi ten výklad oznámit, ty však můžeš. Vždyť duch svatých bohů dlí v tobě.

¹⁶Nato Daniel, jehož jméno bylo Beltšasar, zůstal asi hodinu vylekán, ta pomyšlení ho zděsila. Promluvil tedy znovu král: Beltšasare, necht' nezdeší tě ani sen, ani výklad. Beltšasar odpověděl a řekl: Můj pane, tvým nepřátelům ten sen a můj výklad tvým protivníkům. ¹⁷Strom, který jsi viděl – jenž vyrostl a zesílil a svou výškou dosahoval až k nebi, takže byl vidět na sám kraj světa, ¹⁸jenž listí měl krásné i ovoce hojné a na němž byla potrava pro každého, pod nímž přebývala polní zvěř, v jehož větvích se zdržovalo nebeské ptactvo – ¹⁹to jsi ty, králi, jenž jsi vyrostl a zesílil, svou velikostí vyrostls a dosáhl jsi k nebi a svou vládou na sám kraj světa. ²⁰A že král viděl strážného a svatého, jak sestupuje z nebes a praví: Podetněte ten strom a zničte jej, avšak pařez mu s kořeny ponechte v zemi a v poutech železných i bronzových mezi polní trávou ať se nebeskou

3:30 Pomohl ku zdaru. Příběh si dává záležet na tom, aby bylo jasné, že Danielovi přátelé dosáhli vyvýšení svou věrností Bohu, nikoliv kompromisem s Babylóni.

3:31 Král Nebúkadnesar. Poslední incident v knize, spojený s Nebúkadnesarem. Je umístěn do pozdního období jeho třiáctiřetileté vlády, kdy dokončil své stavební projekty (4:27) a byl na svém vrcholu, neomezený vládce nejmocnější říše na světě.

3:32 Bůh Nejvyšší. Viz *poz. 2:47; 3:26 a 3:28.*

3:33 Jak veliká. ... Nebúkadnesarovo vyznání opakovaně připomíná hlavní téma knihy, absolutní svrchovanost Boží ("srv." 4:33–34 a *pozn. 7:1–12:13*).

4:3–4 Viz *pozn. 1:20 a 2:2.*

4:5 Beltšasar. Viz *pozn. 1:7.*

4:6 Duch svatých bohů. Ačkoliv Nebúkadnesar vyjadřuje svůj respekt k Danielovi pohanskou terminologií, dotýká se pravdy: Přítomnost Ducha Svatého má na člověka nepřehlédnutelný účinek; v Danielově případě je to vzhled do Božích neproniknutelných tajemství, dar, který o mnoho později obdržel i apoštol Pavel a církev (1Kor 2:6–16). **Žádné tajemství ti nedělá potíže.** Viz 2:47 a *pozn. 2:19.*

4:7 Strom. Ezechiel 31 také líčí království metaforou vysokého stromu. Podobné obrazy vidíme např. v Ž 1:3; Ž 37:35; Ž 52:10; Ž 92:13–14; Jr 11:16–17; Jr 17:8 nebo Mt 13:32.

4:10 Svatý. Nebúkadnesar připouští, že viděl svatou nebeskou bytost. Víra v podobné bytosti byla na Starém Blízkém Východě běžná a koreluje s biblickým přesvědčením, že Bůh zasahuje do pozemských záležitostí, mnohdy skrze své služebníky anděly.

4:13 Jeho srdce z lidského ať se promění. Je zřejmé, že se jedná o člověka, nikoliv o strom. Srv. *pozn. 4:19.*

Srdce budiž mu dáno zvířecí. Nebúkadnesar byl postižen mentální poruchou zvanou lykantropie (z řeckého *lukos* – vlk a *anthropos* – člověk), při níž se člověk chová jako vlk nebo i jiné zvíře (30; viz též *pozn. 30*).

Sedm časů. Sedm období neurčené délky (srv. vv. 20 a 22). Většina interpretů se shoduje na závěru, že čas znamená jeden rok. Verš 30 naznačuje, že doba byla delší než den, týden či měsíc.

4:19 To jsi ty. Pointa vyprávění, podobná Nátanově napomenutí Davida (2Sa 14:7), znamená přímou aplikaci pro Nebúkadnesara.

Moc korumpuje, a absolutní moc korumpuje absolutně.

Lord Acton

rosou smáčí a se zvěří polní se dělí, dokud by přes něho nepřešlo sedm časů – ²¹tento výklad, králi, je i výrok Nejvyššího, který zasáhl na mého pána, krále. ²²Vyženou tě totiž od lidí a tvůj příbytek bude mezi polní zvěří. Budou ti dávat spásat porost jako dobytku a nechají tě smáčet nebeskou rosou. Tak přes tebe přejde sedm časů, dokud nepoznáš, že v lidském kralování vládne Nejvyšší a dává je, komukoli ráčí.

²³A že přikázali pařez tomu stromu s kořeny ponechat, tvé království se ti dostane poté, co poznáš, že vládnou nebesa. ²⁴Raději, králi, kéž bys dal na mou radu a své hříchy ve prospěch spravedlnosti odvrhl a své nepravosti ve prospěch dobročinnosti vůči chudým. Třeba se tvá spokojenost prodlouží. ²⁵To vše krále Nebúkadnesara zasáhlo. ²⁶Když se totiž po uplynutí dvanácti měsíců procházel po babylonském královském paláci, ²⁷prohlásil král: Tak tedy toto je ten velký Babylon, který jako sídlo královské jsem já vybudoval silou své moci a ke cti svého majestátu. ²⁸Ještě měl král to slovo v ústech, když tu z nebes dolehl hlas: Tobě se praví, králi Nebúkadnesare: Království od tebe odešlo. ²⁹Od lidí tě vyženou a tvůj příbytek bude mezi polní zvěří. Budou ti dávat spásat porost jako dobytku. Tak přes tebe přejde sedm časů, dokud nepoznáš, že v lidském kralování vládne Nejvyšší a dává je, komukoli ráčí.

³⁰V té chvíli se ono slovo o Nebúkadnesarovi naplnilo. Od lidí byl vyhnán, porost jako dobytek spásal a tělo se mu nebeskou rosou smáčelo, až mu vlasy vyrostly jako orlí peří a nehty měl jako ptačí drápy. ³¹Avšak po uplynutí té doby jsem já, Nebúkadnesar, pozdvihl své oči k nebesům a mé poznání se mi navrátilo. Nejvyššímu jsem dobrořečil a věčně živého chválil a oslavoval, neboť jeho vláda je vláda věčná a jeho království trvá z pokolení na pokolení. ³²Všichni obyvatelé země se počítají za nic, vždyť jak se mu zlíbí, nakládá s vojskem nebeským i s obyvateli země. Není, kdo by mu mohl dát přes ruku a říci mu: Cos to provedl?! ³³V té době mi navrátil mé poznání, také čest mého kralování a můj majestát, dokonce mi vrátil i můj vzhled, a tu mne mí rádcové a velmoži vyhledali. Byl jsem znovu nastolen ve svém království a přidána mi byla neobyčejná velikost. ³⁴Nyní já, Nebúkadnesar, uctívám a vyvyšuji a oslavuji Krále nebes, jehož všechny činy jsou pravda, jehož stezky právo a jenž je mocen pokořit ty, kdo si vedou pyšně.

Píšíci ruka

Král Belšasar připravil tisícovce svých velmožů veliký hodokvas a sám popíjel víno v čele této tisícovky. ²Když okusil víno, poručil Belšasar přinést zlaté a stříbrné nádoby, které jeho otec Nebúkadnesar odnesl z jeruzalémského chrámu. Že prý král, jeho velmoži, jeho ženy i jeho družky budou pít z nich. ³Hned přinesli zlaté nádoby, odnesené z chrámu Božího domu v Jeruzalémě, a král, jeho velmoži, jeho ženy i jeho družky se z nich napili.

⁴Popíjeli víno a chválili bohy zlaté a stříbrné, bronzové, železné, dřevěné i kamenné. ⁵V té chvíli se objevily prsty lidské ruky a psaly před svícnem na omítce stěny královského paláce. Král jen hleděl na hřbet jakési ruky, jak píše. ⁶A tu se králi úplně změnil výraz, z hloubi duše byl zděšen, sotva se držel na nohou a kolena mu klepala o sebe. ⁷Potom se král hlasitě rozkřičel, aby přivedli věštce a chaldejce a drobopravce.

4:22 Zaženou ... s polní zvěří ... spásat porost. Daniel opakuje po nebeském poslu (13) popis mentální poruchy, kterou Hospodin postihne nejmocnějšího muže světa. Podobnými symptomy občas trpěl panovník Království Velké Británie a Irsko Jiří III. nebo Ota I. Bavorský. Viz pozn. 13.

Dokud nepoznáš. Záměrem Nebúkadnesarova ponížení bylo přimět ho uznat Boží svrchovanost.

4:23 Tvé království se ti dostane. Daniel ujišťuje Nebúkadnesara, že poté, co uzná Boží svrchovanost, ani izolace dlouhodobou duševní poruchou ho nepřipraví o království.

Nebesa. První výskyt v Písmu, kdy výraz „nebesa“ (šmaja נְבִימָי) je použit jako synonymum pro Boha. Srv. např. Mt 5:3 s Lk 6:20.

4:30 Porost jako dobytek spásal. Vzhledem k tomu, že se Nebúkadnesar projevoval rysy charakteristickými pro býložravce, je jeho mentální porucha někdy nazývána *boantropií*. Viz pozn. 13.

4:34 Krále nebes. Toto jedinečné slovní spojení shrnuje téma kapitoly: vládu Boha z nebes (srv. 23 a pozn. 23).

5:1 Belšasar. Belšasar znamená „Bel – ochraňuj krále!“ Nezaměnit se jménem Beltšasar, které v Babylóně dostal Daniel (viz pozn. 1:7). Nabonidus, Nebúkadnesarův zeť, byl posledním vládcem Babylónu. Belšasar, nejstarší Nabonidův syn, byl ustanoven spoluvládce společně se svým otcem. Byl mu svěřen Babylón, zatímco Nabonidus trávil mnoho času v Arábii. Události kapitoly 5 se odehrály v roce 539

př.Kr. (42 let po Nebúkadnesarově smrti v roce 563 př.Kr., kdy Babylón padl do rukou Peršanů a kdy byl vydán edikt, propouštějící Izraelity z otroctví.

5:2 Když okusil víno. Belšasar se dopustil svatokrádežného zločinu i z hlediska pohanství, které posvátné předměty jiných náboženství chová v úctě.

Nádoby ... z jeruzalémského chrámu. Viz pozn. 1:2.

Otec. Nebúkadnesar je nazýván otcem Belšasara zde a ve verších 5:11, 5:13 a 5:18; a ve verši 5:22 je Belšasar nazván Nebúkadnesarovým synem. Ačkoli víme, že Belšasar byl přímým synem Nabonida (srv. pozn. 5:1), v antickém světě bylo běžné používat pojmu „otec“ a „syn“ v širším smyslu předka či předchůdce a potomka či následníka. Je pravděpodobné, že Belšasar byl Nebúkadnesarovým vnukem přes svou matku Nitocris.

5:4 Chválili bohy. Nádoby z Hospodinova chrámu byly znesvěceny nejen profánním použitím, ale také účastí na oslavě babylónských falešných božstev.

5:7 Kdokoli přečte a vyloží. Opět je požadavek dvojí: (1) přednést obsah znamení a (2) podat jeho výklad (srv. 2:2).

Třetím v království. Další v hierarchii po Nabonidovi a jeho spoluvládci Belšasarovi (viz pozn. 5:1).

Věštce. Viz pozn. 1:20 a 2:2 (srv. 2:27; 4:7).

5

Král k babylonským mudrcům promluvil a řekl jim: Každý, kdo přečte tento nápis a přednese mi jeho výklad, šarlat oblékne a zlatý řetěz okolo krku obdrží a bude vládnout jako třetí v království.

⁸Pak předstupovali všichni královští mudrci, ale nápis přečíst nedokázali ani sdělit králi jeho výklad. ⁹To už byl král Belšasar úplně zděšený a byl téměř k nepoznání. Také jeho velmoži byli zmateni. ¹⁰Vzhledem k řečem, které vedli král a jeho velmoži, vstoupila do hodovní síně i královna matka. Promluvila a řekla: Králi, navěky buď živ. Nemusíš se z hloubi duše děsit a svůj výraz si zachovej. ¹¹Ve tvém království je muž, ve kterém dlí duch svatých bohů a v němž se za dnů tvého otce našlo osvětlení a jasnozřivost i moudrost, jakou mívají bohové. A král Nebúkadnesar, tvůj otec, jej ustanovil představeným kouzelníků, věštců, chaldejců, droboopravců... Tvůj otec, králi, ¹²jelikož neobyčejný duch a poznání i jasnozřivost vykládající sny a záhadné výroky a rozplétající obtíže se našla v Danielovi, jemuž dal král jméno Beltšasar. Nyní tedy budiž zavolán Daniel a on přednese výklad.

¹³Před krále byl tedy předveden Daniel. Král k Danielovi promluvil a řekl: Ty jsi ten Daniel ze synů judských vysídlenců, které přivedl král, můj otec, z Judska? ¹⁴Už jsem o tobě slyšel, že v tobě dlí duch bohů a našlo se v tobě osvětlení a jasnozřivost i neobyčejná moudrost. ¹⁵Teď byli přede mne předvedeni mudrci a věštcí, aby ten nápis přečetli a sdělili mi jeho výklad, ale nejsou schopni mi přednést výklad těch slov. ¹⁶Já jsem ale slyšel o tobě, že dokážeš výklady vysvětlovat a obtíže rozplétat. Jestli teď dokážeš přečíst ten nápis a sdělit mi jeho výklad, šarlat oblékneš a zlatý řetěz okolo krku obdržíš a budeš vládnout jako třetí v království.

¹⁷Nato Daniel odpověděl a před králem řekl: Tvé dary nechť zůstanou tobě a své odměny dej někomu jinému. Avšak ten nápis králi přečtu a výklad mu sdělím. ¹⁸Nuže, králi, Bůh Nejvyšší dal království a velikost i čest a majestát tvému otci Nebúkadnesarovi. ¹⁹A pro tu velikost, kterou mu dal, se před ním tráslí a báli se jej všichni lidé, národy a jazyky. Koho chtěl, pobíjel, a koho chtěl, nechával naživu, koho chtěl, povyšoval, a koho chtěl, ponížoval. ²⁰Když se však jeho srdce povýšilo a jeho duch zesílil v pýše, byl z trůnu svého království sesazen, ba i čest mu odňali ²¹a byl vyhnán od lidských synů, jeho srdce se připodobnilo zvířecímu a přebýval mezi divokými osly. Dávali mu spásat porost jako dobytku a nebeskou rosou se mu tělo smáčelo, dokud nepoznal, že v lidském kralování vládne Bůh Nejvyšší a ustanovuje v něm, kohokoli ráčí. ²²Ani ty, jeho syn, jsi Belšasare, nepokořil své srdce, přestožeš o tom všem věděl, ²³nýbrž proti pánu nebes ses povýšil, když před tebe přinesli nádoby jeho domu a ty i tví velmoži tvé ženy i tvé družky z nich popíjeli víno, tehdy jsi chválil bohy stříbrné a zlaté, bronzové, železné, dřevěné i kamenné, kteří nevidí a neslyší ani nic nevědí, ale Boha, jenž má v ruce tvůj dech i celé tvé putování, jeho jsi neoslavil. ²⁴Nato byl od něho poslán hřbet té ruky a nápis tento zapsán. ²⁵A tímto nápisem je zapsáno: MeNé, MeNé, TeKéL, uFaRSín. ²⁶Toto je výklad toho slova: MeNé – sečetl Bůh tvé kralování a ukončil je. ²⁷TeKéL – byl jsi zvážen na vahách a shledán jsi byl nedostatečným. ²⁸PeRéS – rozpúleno bylo tvé království a bylo dáno Médům a Peršanům. ²⁹Nato Belšasar

5:8 Nedokázali přečíst ani sdělit výklad. Viz 2:2–13 a 4:6; srv. též Gn 41:8.

5:10 Královna. Je vysoce nepravděpodobné, že by to byla Belšasarova manželka; ty všechny již byly na banketu přítomny (2–3). Mohla to být vdova po Nebúkadnesarovi, ale pravděpodobněji to byla Nitocris, manželka Nabonidova, dcera Nebúkadnesara a Belšasarova matka.

5:11 Duch svatých bohů. Viz 4:8. Nepřekvapuje, že s událostmi Danielova života byla králova matka obeznána lépe než Belšasar sám. Danielovi mohlo tou dobou (v roce 539 př.Kr.) být přes 80 let. O 66 let dříve (v roce 605 př.Kr.) byl odvečen do Babylóna jako mladík (1:4).

5:12 Beltšasar. Viz pozn. 1:7.

5:16 Třetí v království. Viz pozn. 7.

5:17 Někomu jinému. Někteří interpreti jsou toho názoru, že Daniel odmítl pocty a odměny nejen ze skromnosti, že o bohatství a moc nestál, ale i s vědomím toho, že schopnost odpovědět králi má jen díky Boží milosti a nechtěl Bohem svěřenou roli zneužít k osobnímu prospěchu (srv. Gn 14:23). Nicméně jindy podobné dary bez problémů přijal (2:48; 5:29). Možná, že se chtěl vyhnout jakémukoliv tlaku upravit poselství nevídané zvěsti; možná, že mu bylo jasné, že stejně není o co stát, když království tuto noc vezme svůj konec.

5:18 Tvému otci Nebúkadnesarovi. Viz pozn. 2.

Bůh Nejvyšší. Viz 2:37 a 4:33.

5:20–21 Viz 4:31–33.

5:21 Nad lidským královstvím panuje Bůh nejvyšší. Toto tvrzení shrnuje teologii celé knihy (Viz Úvod: Záměr a zvláštnosti).

5:22 Prestožeš o tom všem věděl. Belšasar dopltil na to, že nepoužíval rozum (Mt 7:24–27). Byl bez výmluvy ještě více, než Nebúkadnesar, a proto jeho čas milosti vypršel (viz 1Tm 1:13).

5:23 Proti pánu nebes. Viz pozn. 4:34.

5:24 Nato. Nápis na zdi byla Boží odpověď na Belšasarovu arogantní pýchu a zpupnost před Bohem, který svou svrchovanost demonstroval o generaci dříve na Nebúkadnesarovi (4:31–34).

5:25 MeNé, MeNé, TeKéL, uFaRSín. Dosl. „sečteno, sečteno, zváženo a rozděleno“ nebo „mína [váhová, tedy i měnová jednotka], mína, šekel a půlšekel“.

uFaRSín. Aramejsky „a parsin“.

5:26 MeNé. V původní aramejštině lze tomuto výrazu rozumět jako slovesu nebo jako podstatnému jménu. Daniel jej přečetl jako sloveso „sečteno“ a vyložil jako dny Belšasarovy vlády, které Bůh přivedl ke konci.

5:27 TeKéL. Rovněž sloveso nebo podstatné jméno. Daniel slovo čte jako sloveso „zváženo“ a interpretuje je ve smyslu Belšasarovy nedostatečnosti před Bohem (srv. pozn. Lk 3:17).

5:28 PeRéS. Daniel interpretuje jako sloveso „rozděleno“ ve významu království, které bude Belšasarovi odebráno a a předání Médům a Prešanům. Pokud hosté na banketu interpretovali tyto tři výrazy jako podstatná jména ve smyslu měnových hodnot (*mene* je ekvivalent 60 babylonských šekelů, *tekel uřarsin* lze chápat jako *šekel a půl*), je pochopitelné, že jim nápis nedával žádný smysl (srv. 8).

Médům a Peršanům. Viz Úvod: Záměr a zvláštnosti.

5:29 Belšasar. Belšasar, podobně jako jeho otec Nebúkadnesar, uctil Daniela. Na rozdíl od Nebúkadnesara však neuctil Danielova Boha. Čest, které se Danielovi a jeho přátelům opakovaně dostalo pro jejich věrnost Bohu, zdůrazňuje důvěryhodnost Daniela coby proroka. Nikdy svou víru nezkompromitoval; vždy zůstal věrný Bohu, byť to bylo tváří v tvář smrti. Proto lze spolehnout i na jeho pozdější proctví (kapitoly 7–12).

poručil a Daniela přiodělil šarlatem i zlatým řetězem okolo krku a rozhlašovali před ním, že bude v království vládnout jako třetí. ³⁰Té noci byl chaldejský král Belšasar zabit

Daniel ve lví jámě

a kralování se ujal Dareios Médský, když mu bylo šedesát dva roků.

²Dareiovi se zdálo vhodné ustanovit nad královstvím sto dvacet satrapů, aby byli po celém království, ³a nad nimi ještě tři vezíry, z nichž jedním byl Daniel. Jim tito satrapové podávali hlášení, aby král netrpěl škodu. ⁴Tento Daniel ovšem nad vezíry i satrapy vynikal, protože v něm byl neobyčejný duch, a král byl nakloněn ustanovit jej nad celým královstvím. ⁵Tehdy se vezíři a satrapové snažili proti Danielovi nalézt něco

6

5:30 Zabit. Texty Starého Blízkého Východu i řečtí historikové Hérodotos a Xenofón zaznamenávají, že Babylónané byli zaskočeni překvapivým útokem Peršanů, zatímco se veselili a tančili.

6:1 Dareios Médský. Některé školy tvrdí, že tento a další (6:2, 6:7, 6:10, 6:26, 6:29; 9:1; 11:1) odkazy na Dareia Médského v knize Daniel jsou historické omyly. Viz pozn. 6:2.

6:2 Dareiovi. Viz pozn. 6:1. I když je pravda, že Dareios Médský není zmíněn v dochovaných historických zdrojích mimo Bibli a že mezi Belšasarem/Nabonidem (viz pozn. 5:1) a nástupem Kýra Perského není žádný časový interval, neznamená to nutně, že kniha Daniel

chybuje. Někteří jsou toho názoru, že „Dareios Médský“ je trůnní jméno Kýra, zakladatele Perského impéria (viz pozn. 28). Je však také možné, že nositelem tohoto označení byl Gubaru, generál, který přeběhl od Nebúkadnesara ke Kýrovi, vedl perské dobytí Babylóna a kterého Kýros učinil vládcem nad územím, které Persie zabrala Babylónu. Srv. čl. *Kdo je Dareios Médský?* na str. 13.

6:4 Neobyčejný duch. Viz 1:17; 4:6 a 5:12.

6:5 Snažili proti Danielovi nalézt. Vypadá to, že vysocí úředníci nebyli poctiví, a proto měli strach z Danielova povýšení (v. 4); bylo jim jasné, že Daniel jejich podvody odhalí a nebude tolerovat, ale nahlásí je

Kdo byl Dareios Médský?

Poprvé je zmíněn v 6:1. Někteří (hlavně kritičtí, tj. liberální) teologové, zastánci pozdního (tzv. „makabejského“) datování vzniku knihy Daniel (podle nich kolem roku 165 př.Kr.), tvrdí, že (1) Dareios Médský nikdy neexistoval, protože v jiných starověkých dokumentech není zmíněn; (2) jméno Dareios použil neznámý makabejský autor, špatně obeznámený s perskou historií, a zaměnil ho s legendárním Dareiem I. (255–484) Perským (nikoliv Médským); (3) autor se chybně domníval, že Babylón dobyla Médea, nikoliv Persie, a že pod vedením tohoto legendárního „Dareia“ Médové vládli světovému impériu několik let, než padlo do rukou Peršanům.

Díky tomu mohou advokáti makabejského (pozdního) data tvrdit, že čtyři království z Nebúkadnesarova snu (Da 2) jsou (1) babylónské; (2) médské; (3) perské a (4) řecké, což jim poskytuje výhodu omezení horizontu Danielových proroctví ne dále než do roku 165 př.Kr. (Pokud by kniha vznikla až v této době, všechna údajná „proroctví“ by se dala vysvětlit zpětným pohledem na historické události *poté*, co nastaly. Problém s tradiční identifikací čtvrtého království coby Říma pro liberály spočívá v tom, že takový pohled předpokládá skutečné pravé prediktivní proroctví, což racionalistický vyšší kriticismus zásadně nepřipouští.) Udržitelnost hypotézy makabejského data proto závisí na výše uvedeném vysvětlení „Dareia Médského“ (protože podle tohoto vysvětlení existuje médské království před perským). Proto je tato postava velmi důležitá; její identifikace má závažné teologické důsledky.

Peršan Dareios I., syn Hystapesův, však nemůže být ztotožněn s Dareiem Médským hned z několika důvodů:

1. Dareios I. byl rodem Peršan, bratranec krále Kýra; nebyl to v žádném případě Méd.
2. Dareios I. byl mladík kolem dvaceti let, když zavraždil podvodníka Gaumatu (který se vydával za Kýrova syna Smerdisa) v roce 522 př.Kr. Nemohlo mu být 62 (6:1).
3. Dareios I. nebyl králem Babylóna před Kýrem, jak tvrdí liberální teorie. Samostatným vládcem se stal až sedm let po Kýrově smrti (srv. *Ezd 4:5*).
4. Taková zmatenost ohledně národnosti a časové posloupnosti Dareia a Kýra byla v helenistickém světě druhého století př.Kr. absolutně nemyslitelná. Studenti museli číst Xenofóna, Hérodota a další řecké historiky pátého a čtvrtého století př.Kr. Od Xenofóna a Hérodota máme informace o Kýrovi a Dareiovi. Jakýkoliv řecky píšící autor, který by umístil Dareia před Kýra, by ukončil svou spisovatelskou kariéru výsměchem veřejnosti; nikdo by ho už nikdy nebral vážně.

Dareios Perský (*Ezd 4:5*) a Dareios Médský (*Da 6:1*) tedy nemají spolu nic do činění; zmatek je pouze na straně zastánců teorie pozdního data, nikoliv na straně autora knihy Daniel.

Nicméně je pravda, že archeologie dosud neobjevila žádnou zmínku o „Dareiovi Médském“ z doby, kdy žil, mimo Bibli. (Až do devatenáctého století totéž platilo o Belšasarovi, místokráli, zastupujícím svého otce Nabonida. Kritičtí teologové, zastávající makabejské datování, tvrdili, že

ohledně království, ale nemohli nalézt vůbec nic ani žádnou závadu, neboť byl spolehlivý a žádná nedbalost ani závada se u něho nenalezala. ⁶Tu si ti muži řekli: Proti tomuhle Danielovi nenajdeme vůbec nic, ledaže bychom proti němu našli něco v zákoně jeho boha.

⁷Pak se vezíři a satrapové shlukli okolo krále a takto na něho naléhali: Králi Darei, navěky buď živ! ⁸Všichni královští vezíři, prefekti a satrapové, rádci a místodržitelé se shodli, aby král vystavil dekret a vyšel zákaz, aby každý, kdo by nějakou prosbou po třicet dnů prosil u jakéhokoliv boha nebo u člověka jiného než u tebe králi, byl uvržen do lvího doupěte. ⁹Nyní nechť král ten zákaz vystaví a vydá předpis, jaký podle nepomíjivého zákona Médů a Peršanů není možno změnit. ¹⁰Král Dareios tedy vydal onen předpis a zákaz. ¹¹Když se Daniel dověděl, že byl vydán takový předpis, šel domů, kde měl ve střešní místnosti okna otevřená

králi. Nebyla to jen závist, co je motivovalo k zinscenovanému procesu; potřebovali se ho zbavit, aby sami přežili.

6:6 V zákoně jeho boha. Danielovi protivníci potvrzují nejen jeho morální integritu, ale také viditelnou a všeobecně známou zbožnost a odevzdanost Bohu Izraele. Tím je znovu připomenuto téma knihy – Danielova svatost a důvěryhodnost.

6:8 Všichni. Falešná implikace, že Daniel s návrhem souhlasil. Tito úředníci se vůči Dareiovi chovali jako pokrytci; manipulovali s ním, aby dosáhli svých cílů.

Kdo by ... prosil u jakéhokoliv boha ... jiného než u tebe. Návrh Dareiovi mohl připadat spíše politický než náboženský; jeho zřejmý

záměr je upevnit vladařovu autoritu nad nedávno dobytými územími.

6:9 Nepomíjivého zákona. Perský legislativní systém je první v historii, který vladařovu absolutní moc nějakým způsobem omezuje; v tomto případě nezvratností. Panovník si musel pečlivě rozmyslet, jaký zákon vydá, aby se nemohl obrátit proti němu, protože nebylo možné ho vzít zpátky. Později král doplatil na svou důvěru svým podřízeným (15). Viz též Est 1:19; Est 8:8 a pozn. Est 7:7.

6:11 Když se Daniel dověděl. Daniel ani na okamžik nezaváhal a nedal se zvíkat ve své věrnosti Bohu, přestože věděl, že ho to může stát život (srv. pozn. 5:29).

Belšasar je další fiktivní postava v Danielovi, dokud nebyly objeveny babylónské tabulky z jeho doby, potvrzující, že Belšasar sloužil jako mladší král v posledních letech vlády svého otce Nabonida. Srv. pozn. 5:1).

Přesto Dareia Médského dokážeme identifikovat. V knize Daniel je několik náznaků, že Dareios nebyl svrchovaným králem, ale že byl dočasně dosazen na trůn nějakou vyšší autoritou. Ve verši 9:1 čteme, že „byl učiněn králem“. Je zde použit pasivní kořen *hofal* u slovesného tvaru „homlak“ (הִמְלַךְ) namísto běžného „malak“ (מָלַךְ) „stal se králem“, používaného v kontextu získání trůnu dobytím nebo dědictvím (např. 1Sa 13:1). Podobně ve verši 5:31 čteme, že Dareios „se králování ujal“ („qabbal“ קָבַל), jako kdyby mu bylo svěřeno vyšší autoritou.

Samotné jméno Dareios (staropersky *Da-ri-ya-(h)u-(ú)-iš* 𐎠𐎼𐎷𐎡𐎴 𐎠𐎹𐎷𐎡𐎴, hebr. דָּרְיוֹשׁ) je zřejmě příbuzné s *dara*, které se v avestánštině (mrtvý severovýchodní staroiránský jazyk) objevuje jako výraz pro „krále“. Podobně jako označení *augustus* mezi Římany, mohlo být i přízvisko *dārayawush* („královský“) zvláštním čestným titulem, který mohl sloužit i jako vlastní jméno, podobně jako české příjmení „Král“.

Zdá se tedy, že záhy po porážce Babylóna médo-perskými vojsky si Kýrovu osobní přítomnost vynutila jiná fronta jeho rozpínajícího se impéria. Jevil se mu tedy jako účelné svěřit království Gubarovi-Dareiovi i s titulem Král Babylóna, aby panoval přibližně rok, než se Kýros osobně vrátí ke své korunovační slavnosti v Mardukově chrámu. Po tomto roce vlády v roli místokrále zůstal Dareios

správcem Babylóna, ale koruna byla odevzdána jeho nadřízenému vládci Kýrovi (který ji později předal svému nejstaršímu synovi Kambýsésovi, srv. pozn. 11:2, při korunovaci králem Babylóna).

Tento scénář podporuje text knihy tím, že Daniel nikde neuvádí žádný pozdější rok Dareiovy vlády než „první“ (9:1), což indikuje její velmi krátké trvání. I kdyby to mělo znamenat, že jeden rok patřila vláda Médům (víme, že tomu tak nebylo; patřila Peršanůvi Kýrovi), jednoletá říše by sotva mohla uhájit svou legitimní pozici coby království číslo dvě v řadě impérií výrazně trvanlivějších: babylónské vydrželo 73 let, perské 208 let, řecké by v roce 165 př.Kr. mělo za sebou 167 své existence.

Kromě toho slovní hříčka Danielovy interpretace nápisu na zdi v 5:28, která spojuje dva významy stejného kořene P–R–S (פָּרַס): *p^erisat* (פָּרִיסַת) „rozděleno“ a *pārās* (לְמַדֵּי וּפְרָס) „dáno Médům a Peršanům“, zároveň ujišťuje, že autor knihy psal v přesvědčení, že království číslo jedna (babylónské) přechází pod nadvládu Peršanů již spojených s Médy a tím se stává královstvím číslo dvě. Kniha Daniel neponechává žádný prostor pro kritickou spekulaci o dřívějším médském království, které údajně mohl mít autor knihy na mysli.

Čtvrté království je pak Řím, jediné, které dokázalo pokořit Řecko (2:40), a během jehož existence vzniklo Božím zásahem království věčné, je muž nebude konce (2:44) – církev. (Srv. graf Danielovy vize na str. 6).

Život křesťana je život na území okupovaném nepřáteli.

C.S. Lewis

směrem k Jeruzalému, a tam jako vždy třikrát denně poklekal na kolena, modlil se a vzdával chválu před svým Bohem, neboť tak to činil i dříve.

¹²Nyní se ale shlukli ti muži a našli Daniela, jak prosí a přimlouvá se před svým Bohem. ¹³Předstoupili tedy před krále a hovořili o královském zákazu: Nevydal jsi snad zákaz, aby každý člověk, který bude po třicet dnů prosit u jakéhokoliv boha nebo u člověka jiného než tebe, králi, bude uvržen do lvího doupěte? Král promluvil a řekl: Tak to platí podle nepomíjivého zákona Médů a Peršanů. ¹⁴Nato před králem promluvili takto: Daniel ze synů judských vysidlenců na tebe, králi, nebere zřetel, ani na zákaz, který jsi vydal, a svou prosbu přednáší třikrát denně! ¹⁵Jakmile to král uslyšel, byl velmi znechucen a lámal si hlavu, jak Daniela vysvobodit. Až do západu slunce se ho snažil zachránit. ¹⁶Jenomže ti muži se okolo krále shlukli a naléhali na krále: Považ, králi, že médským a perským zákonem je, aby jakýkoliv zákaz i dekret, který král stanoví, nebylo možno změnit! ¹⁷Král nakonec přikázal, aby Daniela přivedli a uvrhli do lvího doupěte. Král Daniela oslovil a řekl mu: Tvůj bůh, kterého ty stále uctíváš, ten kéž tě vysvobodí. ¹⁸Pak byl přinesen nějaký balvan, přiložen na ústí toho doupěte a král jej zapečetil svým pečetidlem i pečetidlem svých velmožů, aby tu záležitost ohledně Daniela nebylo možno změnit. ¹⁹Král potom odešel do svého paláce a strávil noc bez jídla, nepovolal k sobě ani radovánky, i spánek ho opustil.

²⁰Nakonec král musel vstát ještě za svítání, jakmile se rozednilo, a poděšeně spěchal ke lvímu doupěti. ²¹Když se král k doupěti přiblížil, zavolal zarmouceným hlasem Daniela. Král Daniela oslovil takto: Danieli, otroku toho živého boha, jestlipak tě tvůj bůh, kterého ty stále uctíváš, dokázal vysvobodit od lvů? ²²Vtom ke králi promluvil Daniel: Králi, navěky buď živ. ²³Můj Bůh poslal svého anděla a lvům zavřel ústa, takže mě nezranili, poněvadž jsem byl před ním shledán nevinným a také vůči tobě, králi, jsem nic špatného neprovedl. ²⁴Tu se král nad tím velice zaradoval a rozkázal Daniela vytáhnout z doupěte. Daniel byl tedy vytažen z doupěte a nenašlo se na něm žádné zranění, neboť věřil ve svého Boha. ²⁵Král pak rozkázal, aby přivedli ty muže, kteří se tak pouštěli do Daniela, a do lvího doupěte uvrhli je i jejich syny a jejich ženy. Ještě nedopadli na dno doupěte, a už se jich zmocnili lvi a rozdrtili jim všechny kosti. ²⁶Potom král Dareios napsal všem lidem, národům a jazykům přebývajícím v celé zemi:

Nechť se vám pokoj rozhojní. ²⁷Vydávám nařízení, aby se po celém mém královském panství třásla před Danielovým Bohem a báli se jej, neboť on je Bůh živý a stálý navěky, i jeho království, jež nebude zničeno, a jeho vláda bude až do konce. ²⁸On vysvobuzuje a zachraňuje, znamená a divy koná na nebesích i na zemi, on vysvobodil Daniela ze lvích spárů.

²⁹A tak se tedy Danielovi dobře dařilo za kralování Dareiova i za kralování Kýra Perského.

Směrem k Jeruzalému. Viz 1Kr 8:44, 1Kr 8:48; srv. Ž 5:8 a Ž 138:2. **Jako vždy.** Danielova zbožnost byla veřejně známá; proto se nepřátelům hodila jako vítaná záminka intriky proti němu (6).

Třikrát denně. Viz Ž 55:18.

Poklekal. Modlitba vestoje byla běžná (1Pa 23:30; Neh 9:1). Modlitba vkleče vyjadřuje poníženost, vhodnou zejména za okolností mimořádné vážnosti (1Kr 8:54; Ezd 9:5; viz též Ž 95:6; Lk 22:41; Sk 7:60; Sk 9:40).

6:14 Ze synů judských. Identifikace Daniela etnickým původem prozrazuje antisemitské předsudky úředníků. Všeobecná známost etnické identity ukazuje, že Daniel nezkompromitoval své dědictví ve prospěch prosperity v cizí zemi. To byla důležitá lecke pro původní čtenáře.

6:15 Znechucen. Dareiovi okamžitě došlo, že se stal obětí manipulativní intriky svých úředníků, ale byl bezmocný s tím něco udělat, protože zákon médský a perský je nezrušitelný (viz pozn. 6:9).

6:17 Tvůj bůh. Dareios byl nucen proto své vůli vynést rozsudek, k němuž byl zmanipulován. Jedinou nadějí na Danielovu záchranu vidí v Bohu, jehož Daniel uctívá, o jehož všemohoucnosti neměl pochyb.

6:18 Zapečetil. Mezi Asyřany, Babyloňany i Peršany byly běžné pečetní prsteny a válcové pečeti pro použití s hlínou nebo voskem. Rozlomit králem označenou pečeť znamenalo porušení zákona.

6:20 Nespál, postil se. Dareios byl na vrcholu zoufalství. Mohl v tom sehrát roli respekt vůči Danielovu Bohu, nejen obava, že přijde o nejchopnějšího úředníka (3).

6:23 Anděla. Dost možná „anděl Hospodinův“ (viz pozn. 3:28).

6:24 Vytáhnout. Vytažením z jámy Dareios neporušil zákon; ten byl naplněn o den dříve, když tam Daniela uvrhli.

6:25 Rozkázal. Historik Josephus Flavius líčí tuto epizodu o jeden detail podrobněji. Podle něho úředníci, když viděli, že jim nevyšel cíl sprovodit Daniela ze světa, protestovali stížností, že lvy musel někdo předem nakrmit. Král dal tedy lvy před jejich zraky nakrmit masem a teprve pak je tam rozkázal naházet. Pro didaktický záměr autora knihy Daniel nebyla tato okolnost důležitá a nestála mu za zmínku; podstatné pro něho bylo zachycení principu, že proti Bohu Izraele (jehož v této generaci reprezentuje Daniel) nelze bojovat. Srv. Pí 26:27; Ex 14:25–28; Ezd 6:6–12; Est 7:9 apod.

6:27 Nařízení. Dareiovo nařízení neimplikuje automaticky, že Dareios konvertoval od svého pohanského polyteismu k víře v Daniela Boha, o nic více, než Kýrova proklamace, že Bůh mu dal pokyn poslat Židy domů (Ezd 1:3–4, Iz 44:28, Iz 45:4). Danielova věrnost navzdory ohrožení života přinesla Bohu slávu po celém Dareiově království, tedy po celém známém světě.

6:29 Dobře. Opakovaný výskyt jednoho z hlavních témat první poloviny knihy (srv. pozn. 1:1–6:28 a 3:30).

Kralování. Lze též číst jako *Dareia, to jest za kralování Kýra* Verši je možno rozumět dvěma způsoby: (1) Daniel prosperoval pod vládou Gubaru (viz pozn. 2) stejně jako pod vládou Kýra; anebo (2) Daniel prosperoval pod vládou Dareia, čili pod vládou Kýra. Ve druhém případě jsou Dareios Médský a Kýros Perský dvě jména jednoho a téhož panovníka (viz pozn. 2).

Čtyři zvířata a Syn člověka

7 V prvním roce krále babylonského Belšasara viděl Daniel sen, měl totiž ve svém nitru jistá vidění, když byl na loži. Ten sen potom sepsal. Věc začala takto: ²Daniel promluvil: Ve vidění jsem během noci přihlížel tomu, jak hle, čtyři nebeské větry vzdouvají Veliké moře ³a z moře vystupují čtyři veliké šelmy, každá jiná. ⁴První byla jako lev, ale měla orlí křídla. Přihlížel jsem, jak jí byla potom ta křídla utržena, šelma byla zvednuta ze země, postavena na nohy jako člověk a bylo jí dáno lidské srdce. ⁵A hle, další šelma, druhá, podobná medvědu. Byla postavena k jedné straně, mezi zuby měla v tlamě tři žebra a takto k ní hovořili: Vstaň, sežer hodně masa. ⁶Po tomto jsem přihlížel dále a hle, další. Byla jako levhart a na bocích měla čtyři ptačí křídla. Ta šelma měla čtyři hlavy a byla jí dána vláda. ⁷Po tomto jsem v oněch nočních viděních přihlížel dále a hle, čtvrtá šelma strašlivá, úděsná a neobyčejně silná. Měla veliké železné zuby. Požírala, drtila a to ostatní svýma nohama pošlapávala. Ta byla ale odlišná ode všech šelem, které byly před ní, a měla deset rohů. ⁸Sledoval jsem ty rohy a hle, mezi nimi vyrostl další roh, nepatrný, ale tři z dřívějších rohů byly před ním vykořeněny. A hle, na tomto rohu byly oči jako oči lidské a ústa mluvící velké věci. ⁹Přihlížel jsem,

jak byly potom rozloženy trůny a usedl Věkovitý. Roucho měl jako sníh bílé a vlasy jeho hlavy čisté jak vlna, jeho trůn – plamen ohně, jeho kola – oheň hořící. ¹⁰Proudí a od něho vychází ohnivá řeka. Tisíců na tisíc mu slouží a myriády myriád stojí před ním. Soud zasedl a byly otevřeny knihy.

¹¹Přihlížel jsem poté, co zazněla ta veliká slova, jaká promlouval onen roh, a hleděl jsem, dokud nebyla ta šelma zabita, její tělo zahubeno a ona dána ohni ke spálení. ¹²I zbylým šelmám odňali jejich vládu, ale prodloužení života jim bylo dáno až do jisté doby a času. ¹³V těch nočních viděních jsem přihlížel a hle

– s oblaky nebes přicházel synu člověka podoben, přiblížil se až k Věkovitému a před něj směl předstoupit. ¹⁴Byla mu dána vláda a čest i království a všichni lidé, národy a jazyky

7:1–12:13 Danielovy vize. V těchto kapitolách Daniel opouští historické vyprávění a zaznamenává své vize. Tyto vize navazují na předchozích šest kapitol dvěma hlavními tématy: 1) Hospodin, Bůh Izraele, je svrchovaný Pán nade všemi národy a 2) Daniel, nekompromisní Boží prorok, je spolehlivě důvěryhodný. Tyto kapitoly připravují exulanty na dlouhé čekání na plné znovuoobnovení Izraele, jakož i na zkoušky a utrpení pod nadvládou cizích mocností. Jsou také Božím lidu povzbuzením, aby se nevzdával naděje, že Boží království jednou přijde učinit všemu trápení konec. Daniel se dotýká čtyř hlavních témat: 1) čtyři šelmy (7:1–28), 2) beran a kozel (8:1–27), 3) „sedmdesát týdnů“ (9:1–27) a 4) budoucnost Božího lidu (10:1–12:13).

7:1–28 Vize čtyř šelem. Danielův sen o čtyřech šelmách zachycuje historii střídání cizích království, které Izrael utiskovaly, až do doby, kdy jejich pozemská vláda byla dána „svatým Nejvyššího“

7:3 Moře. Není zřejmé, zda je míněno nějaké konkrétní moře (snad Středozemní?). Nicméně lze mít za to, že moře symbolizuje chaotický neklid, charakteristický pro hříšné národy, okupující Izrael. Viz interpretaci ve 17 a v Iz 17:12–13 a Iz 57:20.

Čtyři veliké šelmy. Čtyři šelmy reprezentují čtyři království (17 a 23). Spojitost s Nebúkadnesarovou vizí sochy v kapitole 2 je zřejmá. Pro jejich identifikaci viz náčrt *Danielovy vize* na str. 6.

7:4 Lev ... orlí křídla. Lev s orlími křídly symbolizuje Babylón (srv. Jr 50:44, Ez 17:3). Okřídlení lvi byli běžné babylónské artefakty, často umístované u vchodů významných veřejných budov.

Lidské srdce. Snad odkaz na Nebúkadnesarovu proměnu a navrácení do lidské společnosti po sedmiletém ponižení nepřičetností (4:31–34).

7:5 Medvědu ... k jedné straně ... tři žebra. Médo-perské království je symbolizováno šelmou s nenasytnou žravostí. Vztyčená strana může reprezentovat nadřazenou pozici Persie. Tři žebra pravděpodobně znamenají vítězství Persie nad Lydií (546 př.Kr.), Babylónem (539 př.Kr.) a Egyptem (525 př.Kr.). Viz poznámku 8:3.

7:6 Levhart ... čtyři ptačí křídla ... čtyři hlavy. Řecko je symbolizováno levhartem, proslulým svou rychlostí. Alexandr Veliký (356–323 př.Kr.) dobyl Persii velmi rapidně. Střetl se s Peršany ve třech velkých bitvách: 1) bitvou u řeky Gránikos (334 př.Kr.) získal vstup do Malé Asie; 2) bitva u Issu (333 př.Kr.) mu umožnila okupovat Sýrii, Kenaán a Egypt; 3) v bitvě u Gaugaméle porazil perskou armádu definitivně a otevřel si cestu do Indie. Viz též 8:5–8. Krátce po jeho předčasné smrti (ve věku 32 let, zřejmě na malárii, kterou se nakazil v Egyptě) se říše, kterou vytvořil, rozpadla na čtyři části. Protože nezanechal dě-

dice, kterému by připadla, rozebrali si ji jeho generálové: v Makedonii vládl Kassandros, v Thrákii a Malé Asii Lýsimachos, v Sýrii Seleukos a v Egyptě Ptolemaios, nikoli však v míru a pokoji, nýbrž v řevnivosti a touze vládnout všemu jako Alexandr.

7:7 Čtvrtá šelma. Historie nás učí, že toto neidentifikované zvíře je Řím — impérium, které postupně asimilovalo různé části rozděleného řeckého království. **deset rohů** Znamenají deset římských králů (viz v. 24). Není zřejmé, zda následují po sobě nebo vládnou současně. Pro spekulativní domněnku, že mají znamenat druhou fázi čtvrtého království, „oživenou říši římskou“ posledních dnů, však jednoznačně přesvědčivý textový důkaz neexistuje.

7:8 Další roh, nepatrný. Deset rohů časově předchází „malému“, který vyvrátí tři z nich. Je to další fáze čtvrtého království. Mnozí mají za to, že malý roh symbolizuje vzestup Antikrista 2Te 2:3–4. Pokud je tomu tak, pak je toto první zmínka o Antikristu v Písmu.

Oči jako oči lidské a ústa. Metafora naznačuje, že roh reprezentuje spíše člověka než království.

7:9 Trůn ... kola. Vyobrazení Božího trůnu koreluje s vizí proroka Ezechiele (Ez 1:15–28). Nebeský trůn je zobrazen s koly (podobně jako v památkách jiných národů z oné doby) — jako královský válečný vůz. Podobný motiv se skrývá za ohnivým sloupem, který vedl Izrael během Exodu (Ex 13:21–22).

Věkovitý. Jediný výskyt v Bibli je v této kapitole (srv. 13, 22). Podobný výraz se objevuje v ugaritských textech k označení velkého Boha *El*. Zde je použit jako označení pro Boha, který zasedl k soudu, a implikuje, že je věčný a panuje od pradávna.

Roucho ... vlasy. Ačkoliv se Bůh Danielovi zjevil v neskutečné slávě, přesto to bylo v podobě rozpoznatelné jako lidská.

7:10 Knihy. Viz 12:1 (viz též Ex 32:32; Ž 149:9; Iz 4:3; Iz 65:6; Mal 3:16; Lk 10:20; Zj 5:1–5; Zj 6:12–16 a Zj 20:12).

7:11–12 Určitá lhůta je ponechána předchozím královstvím, jejichž obyvatelé i se svými zvyklostmi byli absorbováni následujícími říšemi. V kontrastu s tím je vyjádřen důraz na totální zkázu čtvrtého království. Srv. pozn. 3

7:13 S oblaky nebes. Jinde ve SZ je to jedině Hospodin, o němž je řečeno, že se objevuje na oblacích (Ž 104:3; Iz 19:1). Podobný Synu člověka pochází z nebes, sestupuje z Božího rozhodnutí; je totožný se skálou, vytrženou z hory, avšak nikoliv lidskou rukou (2:45; viz pozn. 14).

Synu člověka. Tento termín může znamenat jednoduše „člověk“.

jej budou uctívat. Jeho vláda je vládou věčnou, nepomíjivou, také jeho království, jež nebude zničeno.

¹⁵V duchu jsem se znepokojil, já Daniel, v hloubi svého nitra, a děsilo mne, co má hlava viděla. ¹⁶Přistoupil jsem k jednomu z přístojících, abych od něho nabyl o tom všem jistotu. On mi řekl, že i výklad těch věcí mi sdělí. ¹⁷Ty veliké šelmy, které jsou čtyři, to ze země povstanou čtyři králové. ¹⁸Ale kralování obdrží svatí Nejvyššího a ti budou královstvím vládnout až na věky, ba na věky věků. ¹⁹Chtěl jsem tedy mít jistotu o té čtvrté šelmě, která se od nich ode všech odlišovala – byla neobyčejně strašlivá, měla zuby železné a drápy bronzové, požírala, drtila a to ostatní svýma nohama pošlapávala – ²⁰i o těch deseti rozích na její hlavě a o dalším, který vyrostl, a padly před ním tři, rohu takovém, že měl oči a ústa mluvící velké věci, a na pohled větším než jeho druhové. ²¹Přihlížel jsem, jak onen roh vede válku se svatými a jak je přemáhá, ²²až přišel Věkovitý a soud byl dán svatým Nejvyššího a nadešla doba, že to království ovládl svatí. ²³Takto pravil:

Ta čtvrtá šelma bude čtvrté království na zemi, které se bude ode všech těch království odlišovat, požere celou zemi, podupe ji a bude ji drtit. ²⁴A těch deset rohů, to deset králů povstane z toho království a po nich povstane jiný, jenž se od předešlých bude lišit a tři krále pokoří. ²⁵Bude pronášet slova proti Nejvyššímu a svatým Nejvyššího nedá pokoj. Bude také uvažovat, že změní doby a právo, a budou mu do ruky vydány až do času a časů a půl času. ²⁶Zasedne však soud a vládu mu odejmou. Bude zničen a úplně zahlazen, ²⁷zatímco království a vláda i velikost všech království pod nebesy bude dána lidu svatých Nejvyššího. Jeho království je království věčné a všechny vlády jej budou uctívat a poslouchat.

²⁸Zde to slovo končí. Já, Daniel, jsem byl těmi myšlenkami zcela vyděšen a bylo to znát i na mém výrazu. To slovo jsem si ale ponechal v srdci.

Vidění o beranu a kozlu

8

Ve třetím roce kralování krále Belšasara se ukázalo mně, Danielovi, vidění následující po tom vidění, které jsem měl na počátku. ²Ve vidění jsem spatřil, že hledím, jak jsem v opevnění Šúšanu v provincii Élamu. Spatřil

Hebrejský ekvivalent (*ben-adam* בן־אדם) tohoto aramejského výrazu (*šmajabar* שַׁמְיָבָר) je v **Da 8:17** použit pro Daniela, stejně jako pro jeho současníka Ezechiela v **Ez 2:1, 3 a 6**. Daniel je jedním z prvních (ne-li vůbec první), kdo používá toto spojení. Pozdější židovská mezi-zákonní apokalyptická literatura navazuje na tuto pasáž a vykresluje „syna člověka“ jako nadpřirozenou bytost, přinášející nebeskou moc na Zem. Daniel viděl *podobného Synu člověka*, tedy někoho srovnatelného s člověkem, a přesto výrazně odlišného (**14**). V evangeliích je výraz „Syn člověka“ používán ve vztahu ke Kristu (69 výskytů v synoptických evangeliích a 12 v Janově). Ježíš sám sebe nejčastěji označoval právě tímto titulem.

7:14 Byla mu dána vláda. Bůh mu světuje „místodržitelství“ nade všemi národy. Tím je naplněna role skály, vytržené z hory (**2:44–45**).

Všichni lidé. „Syn člověka“, kterého Daniel viděl, je veliký syn Davidův, Mesiáš. Izajáš také líčí jeho království jako nikdy nekončící (**Iz 9:7**). Ježíš toto mesiánské spojení potvrzuje narážkou na právě tuto pasáž. Z toho důvodu byl náboženskými vůdci své doby nařčen z rouhání (**Mt 26:64–65; Mk 14:62–64**). Kdo slouží jemu, slouží Bohu.

7:15 Jsem se znepokojil. Daniel byl zděšen tím, co viděl (**28**), přesto se dožaduje vysvětlení nesrozumitelných jevů (**16, 19**). Je to od něho projev odvahy: touhy znát pravdu navzdory tušení, že odhalená záhada bude ještě děsivější (**21**). Milovat pravdu, ať je jakákoliv; hledat ji, ať je kdekoliv, je známka vysokého stupně zralosti. Zavírat před ní oči jen proto, že je nepřijemná, je dětinské, nedospělé, a v důsledku vede k paralyzující neschopnosti se na těžké časy připravit.

7:18 Svatí. Viz **21–22, 25 a 27**. Nebudou to andělé, nýbrž věrní věřící, komu bude svěřeno království (srv. **1Kor 6:1–11; 2Tm 2:12; Zj 22:5**).

Nejvyššího. Mezi „Synem člověka“ coby Králem (**13–14**) a „svatými Nejvyššího“ coby těmi, kdo budou mít podíl na jeho království, je úzká spojitost (**22, 27**).

Na věky. Viz **6:27; 7:14 a jeho pozn.**

7:21 Vede válku se svatými a jak je přemáhá. Než se Boží věrní ujmou věčné vlády nad světem (**18, 27 Mt 5:5**), budou vystaveni pro-následování, které prověří jejich víru (**Zj 13:7–10; Zj 14:12**).

7:22 Věkovitý. Přestože malý roh (**8**) bude mít nějaký čas k rouhání (**25**) a pronásledování svatých (**21**), nakonec podlehne Božímu soudu (**Za 14:1–4; Zj 19:2**).

Království. Boží zásahy do historie směřují k tomu, co NZ nazývá „královstvím Božím“ (viz čl. **Království Boží Mt 4**).

7:25 Času a časů a půl času. Slovo pro „čas“ (*idan* יָדָן) je stejné jako v **4:13 a 4:20**, kde může znamenat jeden rok (viz **pozn. 4:13 a Zj 12:14**). Nejjistější zřejmě bude považovat toto časové určení za dobu, kterou Boží intervence zkrátí ve prospěch svého lidu (**Mt 24:22**).

7:26 Soud. Nebeský soud (viz **10**). Nebesa jsou stvořené místo, Boží soudní síň, nikoliv Boží „bydliště“ (**1Kr 8:27**).

7:27 Lidu svatých. Viz **pozn. 18**.

7:28 Zcela vyděšen. Myšlenky o Izraeli, který neprestal hřešit ani v zajetí a vykoledoval si tak sedminásobný trest pod vládou cizích království (srv. **pozn. 9:11**), Daniela deptaly (**8:27**), přestože věděl, že ultimátní závěr dějin vyústí ve vítěznou vládu Božích věrných (srv. **pozn. 18**).

V srdci. Daniel zmiňuje tento detail, aby zdůraznil, že si nelibuje v takové představě apokalyptických vizí. Ani s autoritou nad pohany u Babylonského i Perského královského dvora nemohl být osočen ze zrady věrnosti Božímu lidu. O budoucích událostech hovořil zkroušeně a s lítostí. Nemnul si ruce nad ztrestanými nevěrnými ani nad zahynuvšími nepřáteli. Tímto postojem srdce je příkladem všem.

8:1–12:23 Daniel se v poledních 5 kapitolách vrací k hebrejštině. Text **2:4–7:28** je v Aramejštině (viz **pozn. 2:4**).

8:1 Ve třetím roce kralování krále Belšasara. Viz **pozn. 5:1**. Není jednoznačně jisté, zda Belšasarova spoluvláda s Nabonidem začala zároveň s Nabonidovým nástupem (556 př.Kr.) nebo o něco později. Ať tak či onak, události páté a osmé kapitoly je nutno chronologicky umístit mezi události kapitol 4 a 5.

Ukázalo se vidění. Daniel zakouší podobnou „cestovní“ vizi jako prorok Ezechiel (**Ez 3:12–15**).

8:2 V opevnění Šúšanu. V Danielově době byl Šúšan hlavním měs-

jsem ve vidění, jak jsem byl u brány Úlaj. ³Pozvedl jsem oči a viděl, hle, nějaký beran stál před branou a měl dva rohy, a to rohy vysoké, ale jeden vyšší než druhý a ten vyšší vyrostl později. ⁴Viděl jsem, jak beran trkal na západ a na sever a na jih, a žádné zvíře před ním nemohlo obstát ani nebylo, kdo by z jeho ruky vysvobodil. Dělal si, co se mu zlíbilo, a vyvýšil se.

⁵Zatímco jsem se to snažil pochopit, hle, od západu přes celou zemi přicházel kozel, aniž by se dotýkal země, a ten kozel měl mezi očima viditelný roh. ⁶Když se přiblížil až k beranovi vybavenému dvěma rohy, kterého jsem spatřil stát před branou, rozeběhl se k němu se zuřivou silou. ⁷Viděl jsem, jak na berana naběhl. Rozzuřil se na něj a zasáhl toho berana, až mu roztříštil oba rohy. Beran neměl sílu, aby před ním obstál. Ten ho porazil na zem, podupal ho a nebylo, kdo by berana z jeho ruky vysvobodil. ⁸Kozel se nadměru vyvýšil. Ale když zesílil, jeho veliký roh se zlomil a místo něho vyrostly viditelné čtyři, a to na čtyři strany světa.

⁹Pak z jedné z nich vyrazil jakýsi nepatrný roh, ale neobyčejně vzrostl k jihu i k východu i k Ozdobě. ¹⁰Vzrostl až k vojsku nebes a shodil na zem některé z toho vojska i některé z hvězd a pošlapal je. ¹¹Ba až k veliteli toho vojska se vyvýšil a od něho odebral soustavnou bohoslužbu a povrženo bylo sídlo jeho svatyně, ¹²kdežto nad tou soustavnou bohoslužbou bylo věrolomně dáno vojsko, a byť pravdu povrhlo na zem, úspěšně se prosadilo. ¹³Slyšel jsem také, jak jeden svatý hovoří. A jeden svatý pravil tomu dotyčnému, který hovořil: Za jak dlouho nastane to vidění o té soustavné bohoslužbě a té pustošící věrolomnosti, vydávající v pošlapání jak svatyni, tak vojsko? ¹⁴A řekl mi: Až do večera i jitra dvoutisícího třístého, a napravena bude svatyně.

¹⁵Když jsem já, Daniel, sledoval to vidění a snažil se, abych je pochopil, stalo se náhle, že přede mnou stál kdosi vzhledem jako člověk ¹⁶a uprostřed Úlaje jsem slyšel volat lidský hlas. Říkal: Gabrieli, dej tomuto

tem území jménem Élam, asi 370km východně od Babylóna. Není zřejmé, zda tehdy byla tato země nezávislá nebo spojena s Babylo- nem či Médeou. Později se však stal diplomatickým a administrativním hlavním městem Perského impéria (srv. *Est 1:2; Neh 1:1*).

8:3 Dva rohy. Verš 20 identifikuje berana se dvěma rohy jako krále Médského a Perského království.

Vyšší. Symbolismus pomáhá objasnit Médo-Perská historie. Médové se stali mocnými a nezávislími na Asýrii po r. 631 př.Kr. Peršané začali jako nevýznamná část médského království, ale chopili se nadvlády, když si Kýros (559–530 př.Kr.) z Anšanu (v Élamu) podmanil Médeu. Tehdy připojil ke svým titulům i „Král Médů“. Proto oba rohy jsou vysoké, ale vyšší reprezentuje mocnější Persii, a vyrostl později, protože Persie se dostala k moci později než Médea.

8:4 Trkal na západ a na sever a na jih. Kýros nejprve dobyl Malou Asii, poté severní i jižní Mezopotámii. Panovníci, následující po něm, rozšířili Médo-Perskou vládu daleko na Východ.

Vyvýšil se. Perské impérium se stalo rozlehlejším a mocnějším než kterákoliv předchozí říše v dějinách Blízkého Východu.

8:5 Sotva se země dotýkal. Obraz postihuje rychlost, s jakou Alexandr dobýval cílová území (viz *pozn. 7:6*). Mocnou Persii (viz *pozn.4*) dokázal dobýt během pouhých tří let.

Kozel. Verš 21 identifikuje kozla jako Řecko a roh mezi očima jako jeho prvního krále. Symbolismus výstižně zachycuje rozmach Řeckého impéria pod vedením Alexandra Velikého (356–323 př.Kr.).

8:8 Se nadměru vyvýšil. Alexandrovo impérium brzy překonalo perskou říši i rozlohou. V roce 327 př.Kr. pokrývalo území dnešního Afghánistánu a později sahalo až do údolí Indus.

Roh se zlomil. Když Alexandrova armáda odmítla pokračovat dále na východ, vrátil se do Babylóna, kde zemřel ve věku třiatřiceti let.

Místo něho vyrostly viditelné čtyři, a to na čtyři strany světa.

Verš 22 napovídá, že tyto rohy symbolizují čtyři království, na které se rozdělí Alexandrova říše. Historické záznamy dokládají, že po určité době vnitřních tahanic se čtyři Alexandrovi generálové podělili o bývalé řecké impérium. Viz *pozn. 7:6*.

8:9 Nepatrný roh. Verš 23 naznačuje, že rok symbolizuje zlého krále, který povstane z jednoho ze čtyř řeckých království po delším čase („koncem jejich kralování“). Ličení skutků tohoto krále (vv. 9–14, 23–25) identifikuje jako Antiocha IV. Epifana z dynastie Seleukovců, vládnoucího mezi 175 a 164 př.Kr. Nezaměnit s malým rohem ze 7:8, který povstane až za římského období, po řeckém.

K Ozdobě. Dosl. k Nádherné (Slavné, Ctnostné, Ozdobné) — rozumí se (implicitně) Zemi Zaslíbené. Antiochos IV. Epifanés ve snaze helenizovat svá území zakázal židovské náboženství včetně chrámových obřadů, čtení Tóry, zachovávání Sabatu i obřizku; Židé byli dokonce nuceni účastnit se helénským modloslužeb. K aktivnímu odporu se

odhodlali po hrdinském činu starého kněze Matatiáše, který neuposlechl rozkaz obětovat modle a namísto toho zabil královského úředníka i Žida, ochotného oběť vykonat. (To nám mj. připomíná, že pronásledování bezbožnou vládou si lidé vykoledují ani ne tak tím, co by dělali, jako spíše tím, co udělat odmítnou.) Tím odstartoval vzpouru Makabejských, vyličenou v deuterokanonické knize 2 Makabejská a v jejím románovém zpracování Howarda Fasta *Mojí stateční bratři*. Svátek Chanuka Židé dodnes slaví na památku vítězství tohoto povstání, je- muž se roku 164 př.Kr. skutečně podařilo osvobodit Jeruzalém ode všech helenizátorů a znovu posvětit chrám. !!! DOPSAT !!! reference a přehled svátků, sladit s Úvodem

8:10 Shodil. Symbolické zachycení krutého pronásledování Božího lidu za Antiocha IV. Epifana. Viz *pozn. 8:9* a Úvod: Záměr a zvláštnosti. Srv. 11:21–35; 1Mak 1:10–64.

Z hvězd. Hvězdy symbolizují Boží lid; srv. 12:3; Jr 33:22; Gn 12:3; Gn 15:5 a/nebo nebeskou armádu andělů (Iz 14:13; viz též 2Mak 9:10). Antiochovy mince ho zobrazují s hvězdou nad hlavou. Útok na lid Boží znamená útok proti nebi.

8:11 Veliteli. Zde označení pro Boha, Pána zástupů (hebr. „armád“ (צבא); srv. Iz 6:3). Ve verši 25 je formulace „kníže kníže“. Antiochos IV. si osvojil přídomek Epifanés („Bůh zjevený“) a považoval sám sebe za manifestaci Dia, hlavního boha řeckého panteonu.

Odebral. Viz (vv. 12–13; 11:31 a *pozn. 8:9*.)

Svatyně. Antiochos IV. nejen vstoupil do Nejsvětější Svatině jeruzalémského chrámu a vydrancoval z ní zlaté a stříbrné nádoby, ale dokonce na Hospodinově oltáři na chrámovém nádvoří vztýčil oltář Dívů a obětoval na něm prase (viz *pozn. 11:31*).

8:12 Nad tou soustavnou bohoslužbou bylo věrolomně dáno vojsko. Boží lid je vydán v moc rohu, který začal jako malý (v. 9), tedy Antiocha IV. Zákaz chrámové bohoslužby lze od bezbožného vladaře očekávat.

Úspěšně se prosadilo. Úspěch rohu, který začal jako malý (v. 9, Antiocha IV.) obnášel i zničení kopií hebrejských Písem (1Mak 1:56–57).

8:14 2300 večerů a jiter. Fráze „večerů a jiter“ (erev boker עֶרֶב בֹּקֶר) se v celém SZ objevuje pouze zde a ve verši 26. Lze ji chápat jako odkaz na večerní a ranní oběti (srv. Ex 29:38–42); v takovém případě by to znamenalo dobu 1150 dní. Jiné pohledy považují frázi za prosté označení 2300 dní. Vzhledem k tomu, že počátek pronásledování Antiochem IV. lze spojit s jakýmkoliv počtem incidentů již od 171 př.Kr., je těžké jednoznačně rozhodnout, ke kterému chápání fráze se přiklonit. Číslo 23 může symbolizovat pevně stanovené období, podobně jak je tomu v mimobiblické apokalyptické literatuře.

Pak bude svatyně očištěna. Chrám byl vyčištěn a znovu zasvěcen pod vedením Judy Makabejského 25. prosince 165 př.Kr. (viz *pozn. 11:34*; srv. Za 9:13–17).

8:16 Gabrieli. Tento anděl je v Písmu zmíněn jménem čtyřikrát (9:21;

pochopit to vidění. ¹⁷On se přiblížil k mému místu, ale když přicházel, vyděsil jsem se a padl jsem na tvář. Tehdy ke mně promluvil: Pochop, lidský synu, že to vidění je pro čas konce. ¹⁸Když se mnou hovořil, tvrdě jsem spal tváří k zemi. On se mne ale dotkl a postavil mne zpříma. ¹⁹Pak řekl: Hle, oznámím ti, co nastane koncem rozhořčení, neboť určenou dobou nastane konec. ²⁰Ten beran, kterého jsi viděl, vybavený dvěma rohy, jsou králové médstí a perští. ²¹A ten chlupatý kozel je král řecký a ten velký roh mezi jeho očima je ten první král. ²²Pak se zlomil a místo něho povstali čtyři, to čtyři království povstanou z národa, ne však v jeho síle.

²³A koncem jejich kralování, až dokonají vzpurníci, povstane král drzý a zkušený v záluďnostech. ²⁴Jeho síla bude mocná, ne však v jeho síle, a bude mimořádně ničit a prosadí se, vykoná to, zničí i mocné, ba i lid svatých. ²⁵A pro svou vychytralost dokáže prosadit i podvod. Když se v srdci vyvýší a v míru bude ničit mnohé, ano i proti Veliteli velitelů bude se stavět, tehdy bez zásahu ruky bude rozdrčen. ²⁶Vidění o večeru a jitru a co řečeno, je pravda. Ty ale to vidění uzavři, je totiž na velmi dlouho.

²⁷Tehdy jsem se já Daniel roznemohl a dlouho mi nebylo dobře. Když jsem opět vstal a konal službu u krále, zůstával jsem zdeptán z toho vidění, ale nic jsem nechápal.

Danielova modlitba

V prvním roce Dareia, syna Achašvérošova, z potomstva médského, jenž byl učiněn králem nad královstvím chaldejským, ²v prvním roce jeho kralování jsem já, Daniel, pochopil z knih, co se stalo jako Hospodinovo slovo k proroku Jeremjášovi, že počet roků, který se má naplnit ohledně trosk Jeruzaléma, je sedmdesát let. ³Tehdy jsem obrátil svou tvář k Panovníku Bohu, abych jej hledal modlitbou a úpěnlivými prosbami, v postu, žíněném rouchu a popelu.

⁴A tak jsem se modlil k Hospodinu, svému Bohu, vyznával jsem a říkal: Ach, Panovníku, Bože veliký a hrozný, zachovávající smlouvu a milosrdenství těm, kdo tě milují a zachovávají tvé příkazy, ⁵zhřešili jsme, páchali jsme zlo, jednali jsme ničemně, vzbouřili jsme se, odvrátili se od tvých příkazů a nařízení ⁶a neposlouchali jsme tvé služebníky proroky, kteří ve tvém jménu mluvili k našim králům, velitelům, našim otcům i ke všemu lidu země. ⁷Tobě, Panovníku, náleží spravedlnost, ale nám zbývá tohoto dne jenom hanba – Judejcům a obyvatelům Jeruzaléma i celého Izraele, blízkým i vzdáleným ve všech zemích, kam jsi je zahnal

Lk 1:11, 19, 26). Jméno znamená „Bůh je moje síla“.

8:17 Lidský synu. Viz pozn. 7:13. „Silný Boží“ (viz pozn. 16) promlouvá k vznešenému smrtelníkovi.

Čas konce. Viz též v. 19. Vazba nemusí nutně znamenat úplný závěr historie; Ve verších 11:27 a 11:35 je podobné spojení umístěno v kontextu, který pravděpodobně odkazuje ke konci pronásledování pod Antiochem IV.

8:19 Rozhořčení. „Čas hněvu“ může znamenat období Božího hněvu, namířeného proti Izraeli, vykonaného nadvládou Babylóňanů, Peršanů a Řeků.

8:20 Beran. Viz pozn. 3 a 4.

8:21 Kozel ... roh. Viz pozn. 5 a 6.

8:22 Čtyři. Viz pozn. 8.

8:23–25 Viz pozn. 9–14. Někteří vykladači spatřují v popisu rohu v této kapitole (v. 8) obraz Antikrista v podobě Antiocha IV. coby typu mocného oponenta Božího lidu v budoucnosti. !!! DOPSAT !!! typologii někam do článku

8:25 Bez přispění lidské ruky bude zničen. Antiochos IV. nebyl zavražděn ani nepadl v bitvě. Jeho smrt v roce 164 př.Kr. nastala jako důsledek nervové choroby. Záznamy jeho smrti jsou v 1Mak 6:1–16 a 2Mak 9:1–28.

Mnohé. Tj. věrné Židy.

Proti Veliteli velitelů. Odkaz na Boha.

8:26 To vidění uzavři. Pečeť byla používána k jednomu ze dvou účelů: (1) Budto jako certifikát autentičnosti („Toto je opravdu královo nařízení!“) anebo (2) k zabezpečení důvěrného dokumentu. Tento druhý význam nejlépe odpovídá kontextu (srv. pozn. 6:19).

Je totiž na velmi dlouho. Dobyvačné tažení Alexandra Velikého (333–323 př.Kr.) začalo téměř dvě století po Danielových vizech (cca. 500 př.Kr.); Antiochos IV. vládl století a půl po Alexandrovi (171–164 př.Kr.).

9:1 Dareia. Viz pozn. 6:1 a 6:2. První rok Dareiovy vlády byl 539 př. Kr.

Achašvérošova. Nezaměnit s králem z Est 1:1. Hebrejská odvozenina (אַחַשְׁוֶרֶשׁ) původního perského Xerxes (𐎧𐎺𐎠𐎿𐎡𐎴 „král všech mužů“ nebo „hrdina mezi králi“). Mohl to být královský titul, a ne vlastní jméno.

9:2 Jeremjášovi. Viz Jr 25:11 a Jr 29:10. Sedmdesát let lze považovat buďto za zaokrouhlený věk jednoho lidského života, anebo za přesné časové určení. Někteří toto období datují od 586 př.Kr. (zničení jeruzalémského chrámu Nebúkadnesarem) do 515 př.Kr. kdy byl dokončena rekonstrukce chrámu Zerubábelem (srv. pozn. 26). Jiní považují za začátek 70 let první rok Danielova zajetí (604 př.Kr., srv. pozn. 1:1). Není pochyb, že Daniel byl obeznámen s Izajášovým proctvím o propuštění Izraele z otroctví pohanským vladařem jménem Kýros (Iz 44:28; Iz 45:1–13). Viz čl. *Kýros je můj pastýř Iz 44*. Daniel považuje Kýrovo propuštění za rok naplnění Jeremjášova prorocství, podobně jako autor knih Paralipomenon !!! DOPSAT !!! [větvení pro Letopisů] (2Pa 36:22). V literatuře starého Blízkého Východu bylo 70 let standardní dobou trestu božstva nad neposlušným lidem. Tento čas mohl být prodloužen nebo zkrácen podle reakce lidí (viz Jr 18:7–10; viz též Úvod k prorockým knihám). Proto určitá flexibilita v aplikaci číslice 70 různými biblickými autory není překvapivá.

9:3 Modlitbou. Daniel byl zděšen, protože věděl, že Izrael byl 70 let v zajetí za trest pro své hříchy, ale ani po 70 letech se od svých hříchů neodvrátil. Srv. pozn. 11.

9:4–19 Danielova modlitba vyrůstá z chápání vztahu s Bohem jako smluvního (požehnání za poslušnost a prokletí za neposlušnost; viz zejména vv. 5, 7, 11–12; Lv 26:14–45; Dt 28:15–68; Dt 30:1–5). Podobnou modlitbu předkládá Boží lid v Neh 9:6–38. Modlitbu tvoří čtyři části: (1) uctívání (v. 4); (2) doznání hříchů (vv. 5–11a); (3) uznání Boží spravedlnosti a zaslouženosti trestu (vv. 11b–14) a (4) prosba o Boží slitování, opřená o Jeho jméno, království a vůli (vv. 15–19). Modlitba stojí na Božích zaslíbeních (v. 2), je pronesena zkroušeným duchem (v. 3) a ukazuje tak vzor náležitých prvků účinné modlitby.

9

za jejich věrolomnost, kterou se tobě zpronevěřili.⁸ Hospodine, nám náleží jenom hanba – našim králům, našim velitelům i našim otcům – neboť jsme zhřešili proti tobě.⁹ Panovníkovi, našemu Bohu, zůstávají slitování a odpuštění. To proto, že jsme se proti němu vzbouřili¹⁰ a neposlouchali jsme Hospodina, svého Boha, abychom žili podle jeho zákonů, které nám předkládal prostřednictvím svých služebníků proroků,¹¹ ale všichni v Izraeli přestoupili tvůj zákon, odvrátili se a neposlouchali tě. Proto se na nás sesypala prokletí a zlořečení, jak je psáno v zákoně Mojžíše, otroka Božího, neboť jsme vůči němu zhřešili.¹² On naplnil svá slova, jenž promluvil proti nám a proti našim správcům, kteří nás spravovali, že na nás uvede velké zlo; co se nestalo pod celým nebem, to se stalo v Jeruzalémě.¹³ Takové, jaké je zapsáno v zákoně Mojžíšově, veškeré takové zlo přišlo na nás. A my jsme se nesnažili udobřit Hospodina, svého Boha, abychom se odvrátili od svých zvráceností a abychom porozuměli tvé pravdě.¹⁴ Proto Hospodin bděl nad tím zlem a uvedl je na nás, neboť Hospodin, náš Bůh, je spravedlivý ve všech svých činech, jež učinil; vždyť my jsme ho neposlouchali.¹⁵ A teď, Panovníku, Bože náš, jenž jsi vyvedl svůj lid z egyptské země mocnou rukou a učinil sis jméno až do tohoto dne – zhřešili jsme, ničemně jsme jednali.¹⁶ Panovníku, pro všechny tvé spravedlivé činy, kéž se tvůj hněv i tvé rozlíčení odvrátí od tvého města Jeruzaléma, tvé svaté hory; vždyť to kvůli našim hříchům a zvrácenostem našich otců Jeruzalém i tvůj lid je v potupě ode všech okolo nás.¹⁷ Teď ale vyslyš, Bože náš, modlitbu svého otroka i jeho úpěnlivé prosby a rozjasni svou tvář nad svou zpustošenou svatyní, pro Panovníka.¹⁸ Nakloň, Bože můj, své ucho a slyš! Otevři své oči a viz, jak jsme zpustošeni – my i město, které se nazývá tvým jménem. Vždyť své úpěnlivé prosby před tebe přednášíme ne pro své spravedlivé činy, nýbrž pro tvé mnohé slitování.¹⁹ Ach, Panovníku, slyš! Ach, Panovníku, odpusť! Ach, Panovníku, pozorně naslouchej a jednej, neotálej! Kvůli sobě samému, Bože můj, vždyť tvým jménem se nazývá tvé město i tvůj lid.

²⁰Ještě jsem hovořil, modlil se a vyznával hřích svůj i hřích svého lidu Izraele a před Hospodinem, svým Bohem, přednášel svou úpěnlivou prosbu za svatou horu svého Boha,²¹ ještě jsem hovořil a modlil se, a vtom ten muž, Gabriel, jehož jsem spatřil ve vidění na počátku, se mne vyčerpaného únavou dotkl v čase večerní přídavné oběti.²² Aby mne poučil, promluvil a řekl: Danieli, vyšel jsem teď, abych ti dal porozumět smyslu.²³ Na počátku tvých úpěnlivých proseb vyšlo slovo a já jsem přišel, abych ho oznámil, neboť jsi převzácný. Pochop tedy to slovo a rozuměj tomu vidění.

²⁴Pro tvůj lid a pro tvé svaté město je vyděleno sedmdesát sedmiletí k zadržení té věrolomnosti a ke zpečetění hříchů i k usmíření zvrácenosti, též ku přivedení věčné spravedlnosti a zapečetění vidění a proroka i ku pomazání nejsvětějšího místa.²⁵ Věz tedy a rozuměj: Od vyjití slova k návratu a k budování Jeruzaléma až k Pomazanému vůdci bude sedm sedmiletí a šedesát dva sedmiletí. Znovu se vybuduje náměstí a příkop, v tísní oněch časů.²⁶ Ale po těch šedesáti a dvou sedmiletích bude vyhlazen Pomazaný a nebude mít nic, a to město i tu svatyni bude ničit lid jednoho vůdce, který přichází. Ale jeho konec bude v záplavě. A až do konce bude odhodlaný boj po místech zpustošených.²⁷ A prosadí smlouvu mnohým jednoho sedmiletí, leč uprostřed onoho sedmiletí ukončí

9:11 Mojžíše. Danielovi bylo jasné, že když si Izrael nevzal ponaučení ze sedmdesátiletého otroctví, čeká ho sedminásobný trest, jak píše Mojžíš (Lv 26:18, 21, 24, 28). Národ bude sloužit cizincům 490 dalších let. Historie nás učí, že tato lhůta byla Boží milostí o něco zkrácena (srv. Jr 18:8). !!! **DOPSAT !!!**

9:21 Gabriel. Viz pozn. 8:16.

9:24 Sedmdesát sedmiletí. Sedmdesát „týdnů“ let je 490 let (70 × 7).

9:25–27 „Sedmdesát týdnů“ let je rozděleno do tří menších celků o délce: 49 let („sedm sedmiletí“, v. 25); 434 let („šedesáti a dvou sedmiletích“, v. 26) a 7 let („jednoho sedmiletí“, v. 27). Vykладаči se rozcházejí v otázce, zda tyto části tvoří navazující sekvenci, nebo zda jsou odděleny nějakými časovými intervaly. Pokusy srovnat chronologii příliš přesně selhávají, protože počty let byly zamýšleny jako zaokrouhlená čísla, reprezentující období. Přestože Danielovy kalkulační nemohou být brány jako precizní, základní vzorec je zřetelný bez nebezpečí spekulací: Po pokynu obnovit Jeruzalém (v. 25) následuje „sedm týdnů“, tedy 49 let, během nichž byla rekonstrukce Jeruzaléma dokončena (viz knihy Ezdráš a Nehemjáš). Poté následovalo „šedesát dva týdnů“, tedy 434 let (v. 25), během nichž bude zabit Mesiáš (v. 26; viz pozn. 26). Poslední „jeden týden“ (v. 27) bude naplněn v blízkosti doby Kristovy pozemské služby. Pokud by zkáza verše 27 měla znamenat destrukci chrámu Římany v roce 70 po Kr., pak součet „týdnů“ nevychází bez mezer mezi nimi. To by se dalo přičíst Boží milosti, která původní lhůtu zkrátila (viz pozn. 11).

9:26 Mesiáš ... svatyni. Podle tohoto proctví bude Pomazaný zabit

před zničením jeruzalémského chrámu. Druhý chrám, který po návratu z babylónského zajetí obnovil Zerubábel (Ezd 5:2; Ezd 6:15; Za 1:12; Za 4:9) a který v roce 20 př. Kr. ještě rozšířil Herodes ve snaze zavděčit se Židům, byl srovnán se zemí Římany v roce 70 po Kr. a od té doby nebyl nikdy obnoven. Na jeho místě dnes stojí mešita; není žádá naděje, že by mohl být znovu zbudován, aby před jeho dalším zničením mohl být zabit Pomazaný. Příchod Mesiáše musíme hledat mezi 20 př. Kr. a 70 po Kr.

Lid jednoho vůdce, který přichází. Narážka budto na řeckého Antiocha IV. Epifana jakožto předchůdce římského generála Tita (viz Úvod: Záměr a zvláštnosti.), anebo přímo na Tita a jeho amrádu, která zničila Jeruzalém v roce 70 po Kr.

9:27 Smlouvu. Nevyjádřený podmět „on“ je nejpravděpodobněji Pomazaný anebo „vůdce“ z verše 26. Názor, že je zde řeč dohodě mezi Antikristem a židovským národem, shromážděným v Zemi v době „velkého pronásledování“, je sice populární, leč méně pravděpodobný. **Ukončí obětní hod i přídavnou oběť.** Pravděpodobně ukončení sz obětního systému Kristovou zástupnou obětí jednou provždy a pro všechny (viz Iz 53:10; Ř 12:1). Je však také možné, že se zde mluví o znesvěcení chrámu Antiochem IV. Epifanem nebo Titem (viz pozn. 26.) Někteří zastávají méně pravděpodobný pohled, že je řeč o Antikristově zákazu náboženských praktik obecně shromážděnému Izraeli po třech a půl letech (Zj 11:2; 12:6, 14) „velkého pronásledování“.

obětní hod i přidavnou obět. Tehdy na křídle ohavností bude pustošící, dokud se zkáza i rozhodnutí nebude vylévat na pustošenou.

Muž ve lněném oděvu

Ve třetím roce perského krále Kýra byla Danielovi, jenž byl nazván jménem Beltšasar, zjevena jistá věc, a to věc pravdivá – o velikém válečném tažení. On tu věc pochopil i její smysl ve vidění.

²V oné době jsem já, Daniel, truchlil již tři týdny dnů. ³Nejedl jsem chutný pokrm, maso ani víno se mi nepřiblížilo k ústům. Také jsem se ničím nemazal, dokud se nenaplnily ty tři týdny dnů.

⁴Dvacátého čtvrtého dne prvního měsíce, když jsem byl na břehu té velké řeky, totiž Tigridu, ⁵pozvedl jsem oči a spatřil jsem, hle, jakéhosi muže, oděného lněným oděvem, boky přepásané zlatem z Úfázu, ⁶tělo měl jako drahokam, ve tváři oslnivý jas, oči jak ohnivě pochodně, jeho paže a chodidla se leskly jako leštěný bronz a hřmot jeho slov byl hřmotem davu. ⁷Na to vidění jsem ale hleděl jen já sám, Daniel, kdežto muži, kteří byli se mnou, to vidění neviděli, nýbrž padlo na ně veliké zděšení a utekli se schovat, ⁸zatímco já zůstal sám. Jakmile jsem spatřil to veliké vidění, nezůstala ve mně síla, má důstojnost rázem přišla vniveč a nedokázal jsem se vzchopit. ⁹Pak jsem uslyšel hřmot jeho slov, a jak jsem ten hřmot jeho slov zaslechl, už jsem tvrdě spal na tváři. Když jsem tak byl tváří k zemi, ¹⁰vtom se mě dotkla ruka, otrásla mnou a pozvedla na kolena a dlaně mých rukou. ¹¹Promluvil ke mně: Danieli, muži převzácný, pochop ta slova, která ti budu říkat, a postav se zpříma, neboť jsem byl teď vyslán za tebou. Když ke mně to slovo promlouval, stál jsem a trásl se. ¹²Promluvil ke mně: Neboj se, Danieli, neboť od prvního dne, kdys přiložil své srdce, abys pochopil i aby ses pokořoval před svým Bohem, jsou tvá slova vyslyšena a kvůli tvým slovům jsem přišel také já. ¹³Ale velitel perského království se stavěl proti mně dvacet jedna dní, až hle, Michael, jeden z předních velitelů, mi přišel na pomoc, když jsem tam zůstal u perských králů. ¹⁴A přišel jsem, abych ti dal pochopit, co potká tvůj lid koncem oněch dnů. Neboť pro ty dny je další vidění.

¹⁵Jakmile ke mně promluvil tato slova, sklonil jsem tvář k zemi a oněměl jsem. ¹⁶A hle, kdosi podobný synům lidským se dotkl mých rtů. Otevřel jsem tedy ústa, abych promluvil a řekl tomu, jenž stál naproti mně: Můj pane, kvůli tomu vidění na mě přišly křeče a nedokázal jsem se vzchopit. ¹⁷Jak by tedy mohl takovýhle otrok mého pána hovořit s takovýmto mým pánem? Vždyť ve mně už vůbec nepozůstává síla ani dech nezůstal ve mně. ¹⁸Ale znovu se mne dotkl kdosi vzhledem jako člověk a posílil mne. ¹⁹Pravil: Neboj se, muži převzácný. Pokoj tobě. Buď silný, jen buď silný. A když se mnou hovořil, posílil jsem se, takže jsem řekl: Necht' můj pán hovoří, neboť jsi mi dodal sílu. ²⁰Pravil: Zdali víš, proč jsem za tebou přišel? Já se totiž zase vrátím, abych bojoval s velitelem Persie. A zatímco já odcházím, hle, přichází velitel Řeků. ²¹Já ti však oznámím, co je zapsáno v přípisu pravdy. Není totiž jiného, kdo by se odhodlal zasahovat se mnou proti nim, kromě vašeho velitele Michaela.

Na křídle ohavností bude pustošící. Patrně zkáza chrámu Antiochem IV. nebo Titem (viz pozn. 26 a Úvod: Záměr a Zvláštnosti). Podobné fráze se vyskytují v 8:13; 11:31 a 12:11 (viz poznámky k nim), stejně jako v 1Mak 1:54. Da 8:3 a 1Mak 1:54 odkazují k Antiochovi IV. Daniel používá stejný jazyk k popisu toho, kdo znesvětil chrám v blízkosti doby Mesiášovy. Ježíš na tuto ohavnost naráží v Mt 24:15 a Mk 13:14. **10:1–12:13** *Vize budoucnosti Božího lidu.* Zde prorok obrací pozornost k závěrečné, delší vizi, zaměřené na vládu Antiocha IV. Epífana (viz Úvod: Záměr a zvláštnosti) i na dobu po něm. Tento materiál se dělí na 4 hlavní části: (1) andělova zvěst Danielovi (10:1–11:1), (2) události od Daniela po Antiocha IV. Epífana (11:2–20), Vláda Antiocha IV. Epífana (11:21–12:3) a závěrečné poselství k Danielovi (12:4–13). **10:1** **Ve třetím roce perského krále Kýra.** V roce 537 př. Kr. Viz pozn. 1:21; 5:30; 6:2 a 9:1. Tou dobou byli někteří Izraelité zpátky v Zemi, kde budovali chrám (Ezd 1:1–4; 3:8), avšak rekonstrukci budou nuceni brzy pozastavit (Ezd 4:24).

10:2 **Truchlil.** Pravděpodobný důvod Danielova zármutku byl stav Jeruzaléma (Neh 1:4; Iz 61:3–4; 64:8–12; 66:10).

10:5 **Muže, oděného lněným oděvem.** Verše 5 a 6 nabízejí detailní popis anděla, snad Gabriela (9:2) nebo toho, kdo ke Gabrielovi mluvil (8:16). Jeho zjev je podobný slávě Pána (Ez 1:26–28; Zj 1:12–16). Další zmínky o andělech jsou např. Sd 13:6; Ez 9:2–3; 10:2 nebo Lk 24:4.

10:7 **Veliké zděšení.** Srv. Iz 6:5 a Lk 5:8.

10:12 **Kdys přiložil své srdce, abys pochopil.** Danielova moudrost nebyla náhodná; usiloval o ni celým srdcem (srv. Jr 29:16).

10:13 **Velitel perského království.** Teritoriální démon, Satanův anděl, okupující Persii. V anglických Bibliích nese označení "Prince of Persia." Populární videohra a film téhož jména jsou typickou ukázkou zpoňštění kultury, kdysi křesťanské; lze je považovat za oslavu tohoto prastarého démona. Srv. Jb 1:6–12; Ž 82; Iz 24:21; Lk 11:14–26. Nebeské zástupy bojují proti nepříteli za Boží lid i jinde v Písmu; viz např. Sd 5:20; 2Kr 6:15–18; Ž 103:20–21. Archanděl Michael je ve verši 12:1 označen jako „velký velitel, jenž zastává tvůj lid“.

Dvacet jedna dní. Když se modlíme, uvádíme do pohybu souvislosti v neviditelném světě, o jakých většinou nemáme ani nejmenší tušení. Srv. Ef 6:12 a Zj 12:7–9.

Michael. Význam jména zní: „Kdo je jako Bůh?“ Tento archanděl je v Ju 9 a ve Zj 14:7 vylíčen jako velitel nebeské armády andělů.

10:20 **S velitelem Persie.** Viz pozn. 13.

Velitel Řeků. Teritoriální démon nad Řeckem (srv. pozn. 13; viz Jn 14:30; Ef 6:12). Přestože Persie i Řecko budou Božímu lidu vládnout (a často ho budou utiskovat, srv. pozn. 8:9), Daniel si díky svým vizím připomenul, že jejich moc omezí, ba usměrní Bůh, jehož záměry se nakonec vždy uskuteční.

10:21 **V přípisu pravdy.** Metafora pro Boží vševědoucnost a všemohoucnost. Srv. Zj 20:12.

Výklad vidění o posledních dnech

11

V prvním roce Dareia Médského jsem tedy i já zaujal postoj, abych jej podporoval a poskytoval mu ochranu. ²Tedy ti tedy oznámím pravdu: Hle, v Persii povstanou ještě tři králové a pak čtvrtý zbohatne jměním nade všechny větší. Když se pro své bohatství prosadí, podníti všechny při království řeckém. ³Pak povstane chrabrý král, ten bude vládnout veliké říši a dělat si, co se mu zlíbí. ⁴Ale až povstane, jeho království se rozpadne a rozdělí čtyřem větrům nebes, ne jeho potomstvu a ne taková vláda, jakou vládl, protože jeho kralování bude vytrženo a připadne jiným kromě těchto. ⁵Potom zesílí král jihu i jeden z jeho velitelů a ten zesílí nad něho a bude vládnout říši větší než říše jeho. ⁶Uplynou roky, oni se spojí a dcera krále jihu přijde ke králi severu, aby se uskutečnilo právo, ale tu paži opustí všechna síla a neobstojí on ani ta jeho paže a vydána bude ona, i kdo ji přivedli a kdo ji zplodil, i ten, kdo ji v těch časech podporoval. ⁷Pak na jeho místo nastoupí jeden z výhonků jejích kořenů, přitáhne k vojsku, přitáhne do pevnosti krále severu, vypořádá se s nimi a přemůže je. ⁸Také jejich bohy s jejich litými modlami, s drahocenným náčiním, stříbrem a zlatem, odnese do zajetí v Egyptě. Pak se několik let bude od krále severu držet nazpět. ⁹Ten však přijde do království krále jihu, ale vrátí se do své země.

¹⁰Avšak jeho syn, když budou mobilizovat a shromáždí veliké množství vojska, půjde dál a dále, až projde jako záplava, pak se obrátí a zaútočí na samu jeho pevnost. ¹¹To se král jihu rozzuří, vytáhne a s tím králem severu se pustí do boje. Ten postaví veliké množství vojska, avšak to množství bude vydáno do ruky onoho ¹²a celé množství bude rozneseno. Jeho srdce se pozvedne, že porazí desítky tisíc. Nezvítězí však. ¹³Král severu se vrátí. Postaví totiž množství větší než to předchozí. Až ty časy uplynou, bude po několik roků přicházet s velikým vojskem a četným vybavením. ¹⁴V oněch časech proti králi jihu povstanou mnozí, také dravci ze tvého lidu se pozvednou, aby ustavili vidění, ale upadnou. ¹⁵Král severu přijde, navrší násep a obsadí opevněné město, proto paže jihu neobstojí, ani jeho nejlepší vojáci nebudou moci obstát. ¹⁶Jeho dobyvatel si tedy bude dělat, co se mu zlíbí, a nikdo před ním neobstojí. Stane i na Ozdobě země, v rukou zkázu. ¹⁷Rozhodne se získat nadvládu nad celým jeho královstvím, nabídne a také uskuteční vyrovnání a dá mu svou dceru, aby je zničil. To se mu ale nepodaří, to mu nevyjde. ¹⁸Zaměří tedy svou pozornost na přímořské oblasti a mnohých se

11:2–20 Od Daniela po Antiocha IV. Epifana. Zjevení, dané Danielovi v 11:2–20, se zabývá blízkovýchodními dějinami ode dnů Danielových až po dobu Antiocha IV. Epifana. Prorokova vize je neobyčejně detailní; líčí souvislosti mezi událostmi mnohem složitější, než jaké bývají běžně prorokům zjevovány. Tyto podrobnosti upoutávají pozornost původních čtenářů a svědčily ve prospěch Danielovy důvěryhodnosti. **11:2 Tři králové.** Kambýsés II. (Kýrův syn, 529–523 př.Kr.), Pseudo-Smerdis (vydával se za Kýrova syna Smerdisa, poté, co ho zavraždil jeho bratr Kambýsés) neboli Gaumáta (523–522 př.Kr.) a Dareios I. (522–486 př.Kr.).

Čtvrtý. Xerxés I. (485–464 př.Kr.), totožný s Achašvérošem z Est 1:1. **Zbohatne.** Viz Est 1:4.

Podníti všechny při království řeckém. Roku 480 př.Kr. vedl Xerxés proti Řecku sérii zprvu úspěšných výprav a námořních bitev. Později však byla část perského loďstva poražena v bitvě u Salaminy a roku 479 př.Kr. byla i perská pozemní armáda poražena v bitvě u Plataj. Téhož roku v bitvě u mysu Mykalé byla zahánána na ústup perská královská flotila.

11:3 Chrabrý král. Alexandr Veliký (336–323 př.Kr.). Srv. pozn. 7:6; 8:5 a 8.

11:4 Čtyřem větrům nebes. Viz pozn. 7:6 a 8:8.

11:5 Zesílí král jihu. Ptolemaios I. Sótér (323–285 př.Kr.).

Jeden z jeho velitelů a ten zesílí nad něho. Seleukos I. Níkátor (311–280 př.Kr.) se oddělil od Ptolemaia, stal se králem Babylóna a ovládal území od Sýrie na západě po řeku Indus na východě.

11:6–20 Verše 6–20 obsahují detailní předpověď vztahů mezi králem Severu (Seleukovská říše) a králem Jihu (Ptolemaiovské království). Tato sekce může být rozdělena do tří částí: (1) události v souvislosti s Laodikou a Berenikou ("vv." 6–9); (2) kariéra Antiocha III. (vv. 10–19) a (3) vláda Seleuka IV. (v. 20).

11:6 Dcera krále jihu. Berenika, dcera Ptolemaia II. Filadelfa (285–246 př.Kr.).

Aby se uskutečnilo právo. Ve druhé syrské válce (někdy po roce 260 př. Kr.), vedené seleukovským vládcem Antiochem II. Theem, utrpěl Ptolemaios II. Filadelfos ztrátu egyptských držav na maloasijském pobřeží a nakonec souhlasil s mírem. Ten byl zpečetěn, když se Antiochos II. Theos kolem r. 250 př.Kr. oženil s jeho dcerou Berenikou. **Vydána bude ona ... a kdo ji zplodil, i ten, kdo ji ... podpora.**

Bývalá manželka Antiocha II. Laodika iniciovala spiknutí, jež vyústilo v zavraždění Bereniky, Antiocha II. i jejich syna v kojeneckém věku.

11:7 Nastoupí jeden z výhonků jejích kořenů. Ptolemaios III. Euergetés (246–221 př.Kr.), bratr zavražděné Bereniky (viz pozn. 6). Coby faraon (třetí z dynastie Ptolemaiovců) podpořil pořízení překladu hebrejského SZ do řečtiny, známého jako Septuaginta (LXX).

Přitáhne do pevnosti krále severu. Ptolemaios III. napadl seleukovskou říši, obsadil Antiochii a nakonec dosáhl Babylónu. Dal popravit Laodiku (viz pozn. 6) a vrátil se do Egypta se značnou kořistí (srv. v. 8).

11:9 Král severu do království krále jihu, ale vrátí se do své země. Narážka na neúspěšné tažení Seleuka II. Kallinika (246–226 př.Kr.), syna Laodiky (viz pozn. 6), proti ptolemaiovskému Egyptu.

11:10 Syn. Seleukos III. Keranus (226–223 př.Kr.) a Antiochos III. Megás (223–187 př.Kr.).

Budou mobilizovat a shromáždí veliké množství vojska. Antiochos III. válčil s Ptolemaiovcí od 222–187 př.Kr. a na čas získal nadvládu nad Kanaanem a západní Sýrií.

Pevnost. Patrně Rafia, ptolemaiská pevnost v jižním Kanaanu (na jihu dnešního pásma Gazy). K hlavní bitvě zde došlo roku 217 př.Kr.

11:11 Král jihu. Ptolemaios IV. Filopátor (221–203 př.Kr.).

S tím králem severu. Antiochos III. Megás (223–187 př.Kr.; srv. pozn. 10). V bitvě u Rafie 217 př.Kr. utrpěl těžké ztráty (1400 mužů).

11:13 Postaví ... množství větší než to předchozí. Antiochos III. v alianci s Filipem V. Makedonským vybudoval ještě větší armádu k invazi na Ptolemaiovská území. Ptolemaios IV. Filopátor zemřel za neobjasněných okolností a nahradil ho jeho čtyřletý syn Ptolemaios V. Epifanés (203–181; srv. pozn. 17).

11:15 Obsadí opevněné město. Vítězství Antiocha III. nad egyptským generálem Scopasem v bitvě u Sidónu v r. 198 př.Kr. To znamenalo konec vlády Ptolemaiovců v oblasti, které se teprve později začalo říkat Palestina.

11:16 Na Ozdobě země. Tj. v Zemi zaslíbené (viz vv. 41, 45; 8:9).

11:17 Dá mu svou dceru. Kleopatra, dcera Antiocha III. (nezaměnit s nejslavnější nositelkou tohoto jména, o pět generací mladší Kleopatrou VII. Egyptskou), byla roku 194 př.Kr. v Rafii (srv. pozn. 10 a 11) provdána za tehdy šestnáctiletého krále Ptolemaia V.

zmocní. Jeden vojevůdce mu však zatrhne jeho pohrdání. Nezbude mu než své pohrdání vzít nazpět.¹⁹ Obrátí tedy svou tvář k pevnostem své země, ale klopýtne, padne a nebude nalezen.²⁰ Pak na jeho místo nastoupí jeden, který nechá procházet vymahače majestátem království, ale za několik dnů bude potřen, ne však ve hněvu nebo ve válce.

²¹Pak na jeho místo nastoupí pohrdaný. Nevloží sice na něho královskou důstojnost, avšak přijde v míru a království se zmocní úlisnostmi.²² Před ním budou smeteny nespočetné síly a budou rozdraceny, ba i vůdce smlouvy.²³ A ze spojenectví s ním učiní podvod a vystoupí a bude silný s trochou národa.²⁴ V míru a do nejurodnějších míst provincie přijde a učiní, co nečinili jeho otcové ani otcové jeho otců. Kořist a lup i majetek jim rozhodí a proti opevněním bude vymýšlet své plány, ale až do času.

²⁵Také podnítl svou sílu i své srdce proti králi jihu při velikém vojsku. Král jihu tedy zmobilizuje k boji nadmíru veliké a mocné vojsko, ale neobstojí, neboť oni proti němu vymyslí plány.²⁶ Rovněž strážníci z jeho zásob ho porazí a jeho vojsko odplaví on. Tehdy mnozí padnou probodeni.²⁷ Srdce obou králů budou nakloněna ke zlu, i u jednoho stolu budou mluvit lež, ale bez úspěchu, neboť konec nastane teprve určenou dobou.²⁸ On se vrátí do své země s velkým majetkem a jeho srdce bude jednat i proti svaté smlouvě. Pak se vrátí do své země.

²⁹Určenou dobou se bude vracet a přijde na jih. Nebude to však jako prve ani jako naposled.³⁰ Setkají se s ním totiž kitejské lodě. Dá se odradit a vrátí se, ale bude rozhněván a bude jednat proti svaté smlouvě. Vráti se tedy a zaměří na ty, kdo opouštějí svatou smlouvu.³¹ Tehdy z něho povstanou síly a znesvěť svatyni – pevnost. Odstraní také soustavnu bohoslužbu a dají tam tu pustošící ohavnost.³² A ty, kdo kazí smlouvu, on poskvrní úlisností, ale lid, který zná svého Boha, projeví sílu a bude jednat.³³ Kdo mezi lidem rozumějí, budou učít mnohé, ač budou po jistou dobu klesat kvůli meči a v palbě, v zajetí i při plenění.³⁴ Ale až budou klesat, dostane se jim trochu pomoci, avšak mnozí se k nim připojí úlisnostmi.³⁵ I z těch, kdo rozumějí, budou klesat, aby byli mezi nimi tříbeni a čištěni i běleni až do času konce, neboť nastane teprve určenou dobou.

³⁶Ten král si bude dělat, co se mu zlíbí, pozvedne se a vyvýší nad každé božstvo. I proti Bohu bohů bude říkat mimořádné věci a prosadí se, dokud neskončí rozhořčení, neboť rozhodnutí se uskuteční.³⁷ Ani

To se mu ale nepodaří, to mu nevyjde. Kleopatra se spojila s Egypťany proti svému otci. Ve snaze zmařit Antiochovy snahy o uchvácení pobřežních měst Malé Asie hledala pomoc u Římanů.

11:18 Jeden vojevůdce mu však zatrhne jeho pohrdání. Římský generál Lucius Cornelius Scipio porazil Antiocha III. v několika bitvách a donutil ho postoupit Malou Asii římské nadvládě (Apamejský mír, 188 př.Kr.). V té době byl druhý syn Antiocha III., který bude později znám jako Antiochos IV. Epifanés, odvečen jako rukojmí do Říma.

11:20 Na jeho místo. Antiocha III. vystřídal na trůnu jeho starší syn Seleukos IV. Filopatér (187–175 př.Kr.).

Vymahače. Heliodor (viz 2Mak 3:7–40).

11:21–12:3 Vláda Antiocha IV. Epifana. Zde se Daniel soustředí na zachycení života Antiocha IV. Epifana, který pronásledoval Židy a znesvětil chrám. Ukazuje jeho nástup k moci a charakter (21–24); kariéru (25–31); situaci Božího lidu pod jeho nadvládou (32–35); shrnutí jeho náboženského postoje (36–39); jeho ambice (40–45) a jeho porážku (12:1–3).

11:21 Pohrdaný. Neslavný Antiochos IV. Epifanés (175–164 př.Kr.), bratr Seleuka IV., nikoli však jeho legitimní nástupce, protože Seleukos IV. měl syna Demetria Sotéra, známého též jako Demetrius I. Viz [vv. 23–24](#) a [pozn. 8:9–14](#).

11:22 Ba i vůdce smlouvy. Snad odkaz na zavraždění velekněze Oniáše III. v Jeruzalémě podporovatelé Antiocha IV. v roce 171 př.Kr. (srv. [2Mak 1:16–19](#)).

11:25 Král jihu. Tento jižní král je Ptolemaios VI. Filométor (181–146 př.Kr.), syn Ptolemaia V. a Kleopatry (viz [pozn. 17](#)).

Neobstojí. Antiochos IV. porazil Ptolemaia VI. v bitvě u Pelúsia (srv. [1Mak 1:16–19](#)).

11:28 Se vrátí do své země ... a jeho srdce bude jednat i proti svaté smlouvě. Odvetou za jeruzalémské intriky proti svým podporovatelům vyplenil Antiochos IV. chrám po cestě z Egypta zpět do Antiochie v Sýrii (srv. [1Mak 1:20–28](#)).

11:29 E bude vracet a přijde na jih. Antiochos IV. napadl Egypt znovu v roce 168 př.Kr.

11:30 Setkají se s ním totiž kitejské lodě. Když po vpádu do Egypta Antiochos IV. obléhal Alexandrii, Římané, znepokojeni jeho postupem, k němu vyslali poselstvo v čele s Gaiem Popiliem, které mělo dojednat mír mezi ním a egyptským králem Ptolemaiem VI. (srv. [pozn. 25](#)).

Antiochos po přečtení usnesení senátu požádal Popilia, aby mohl dokument probrat se svými společníky. Gaius Popilius Laenas však místo toho nakreslil svou holí kolem krále kruh a zakázal mu z něj vystoupit, dokud na usnesení senátu neodpoví. Antiocha jeho jednání natolik vyvedlo z míry, že nakonec souhlasil se všemi římskými požadavky a uzavřel s Ptolemaiem VI. mír, s vojskem ustoupil z Egypta zpět do Sýrie a dokonce vyklidil i Kypr, který nedlouho předtím na Egyptanech dobyl.

Bude jednat proti svaté smlouvě. Antiochos byl rozhodnut zcela vymýtit židovské náboženství.

11:31 Odstraní také soustavnu bohoslužbu. Znesvěcení chrámu v prosinci 168 př.Kr. Antiochem IV. (srv. [1Mak 1:54, 59; 2Mak 6:2](#)); viz [pozn. 8:11; 9:27; 12:11](#).

11:32 Lid, který zná svého Boha. Ti, kdo se Antiochovi IV. vzepřeli a zůstali Bohu věrni až k smrti (viz [1Mak 1:54, 59; 2Mak 6:2](#)). Věrnost znamená oběť (srv. [gl. Lv 16:15; Kaz 1:9](#)).

11:34 Trochu pomoci. Snad odkaz na starého kněze Matatiáše a jeho pět synů (Jan, Šimon, Juda, Eleazar a Jonatan), kteří vedli partyzánskou válku proti Antiochovi IV. Matatiáš zemřel v roce 166 př.Kr. Jeho synové pokračovali v boji a prosluli jako „Makabejští“. Pod vedením Judy Makabejského dosáhli vítězství v roce 165 př.Kr., kdy chrám byl vyčištěn a denní oběti obnoveny (srv. [1Mak 4:36–39](#)).

11:35 Do času konce ... určenou dobou. Viz [pozn. 8:17](#).

11:36–12:3 Král bude zničen na hoře Sion, přímo v srdci Svaté země ([vv. 44–45](#)). Jeho porážka je vyličená v souvislosti s absolutním koncem dějin. Protože však tato prorectví (dosud) nenalezla svá naplnění v historii, je těžké odhadnout, nakolik doslovná či metaforická interpretace je na místě; při výkladu je zapotřebí obezřetnosti. Určité detaily v [11:36–12:3](#) nelze sladit s dobou Antiocha IV. Z toho důvodu mnoho evangelikálů chápe tyto verše jako popis Antikrista, který bude pronásledovat Boží lid těsně před druhým Kristovým příchodem (srv. [12:1–3](#)). Tato interpretace však předpokládá časový interval mezi událostmi, zachycenými verši [11:21–35](#) a [11:36–12:13](#) značně prodloužený, což text nikde nenaznačuje. Nelze vyloučit, že naplnění těchto prorectví bylo odvráceno, pozměněno či odloženo (srv. [Úvod k prorokům](#)).

11:36 Dokud neskončí rozhořčení. Podobně jako v [8:17](#) a [11:35](#), i dobu pronásledování má Bůh pod svou kontrolou.

Bohu svých otců se nebude věnovat, ani touze žen, ani žádnému jinému bohu se nebude věnovat, neboť nadě vše vyvýší sebe. ³⁸Na jeho místě bude ctít boha pevností a boha, kterého neznali jeho otcové, bude ctít zlatem a stříbrem i drahokamy a vzácnostmi. ³⁹Postaví také opevněné pevnosti s cizím bohem, jehož uznává, rozmnoží slávu a nechá je ovládat mnohé. Také půdu bude rozdělovat za odměnu.

⁴⁰Potom v čase konce se s ním bude trkat král jihu, ale král severu jej smete vzbou a jezdci a mnoha loděmi. Přejde do různých zemí, zaplaví je a projde jimi. ⁴¹Přejde také do Ozdoby země. Mnohé budou tehdy klesat, ale z jeho ruky uniknou tyto: Edóm a Moáb i přední ze synů Amónových. ⁴²Svou ruku ale vztáhne po různých zemích, takže ani země egyptská nebude moci uniknout. ⁴³Ovládne poklady zlata i stříbra a všechny vzácnosti Egypta, Lúbijci a Kúšijci budou následovat. ⁴⁴Avšak poplaší ho zprávy z východu a ze severu, proto vytáhne velice rozhořčen, aby vyhladil a zkáže zasvětil mnohé. ⁴⁵Postaví také svůj hlavní stan mezi moři a horou Ozdoby svatosti. Tehdy dospěje až ke svému konci a nebude, kdo by mu pomohl.

Poslední věci zůstanou tajemstvím

12

A právě v onom čase povstane Michael, ten velký velitel, jenž zastává tvůj lid, a nastane čas soužení, k jakému nedošlo, co jsou národem, až do onoho času. A právě v onom čase unikne tvůj lid, každý, kdo se nachází zapsán v knize. ²Tu mnozí z těch, kdo spí v prachu země, procitnou, jedni pro život věčný, ale druzí k naprosté hanbě pro věčnou ohavnost. ³Ti rozumní však budou zářit jasem oblohy, a kdo ke spravedlnosti dopomáhají mnohým, jako hvězdy navěky a navždy.

⁴Ale ty, Danieli, ta slova uzavři a tu knihu zapečet až do času konce. Mnozí budou prohledávat a poznání se rozmnoží.

⁵Nato jsem já, Daniel, spatřil, jak jiní dva stojí, jeden na tomto břehu řečiště a druhý na onom břehu řečiště. ⁶Jeden řekl muži oděnému lněným oděvem nahoře nad vodami v řečišti: Za jak dlouho nastane konec těch podivuhodností? ⁷Pak jsem slyšel onoho muže oděného lněným oděvem nahoře nad vodami v řečišti, jak pozdvihl pravici i levici k nebesům a přísáhl při Věčně živém, že k určené době, dobám a polovině, a až skončí tříštění ruky svatého lidu, toto vše pomine. ⁸Já jsem to sice slyšel, ale nechápal, a proto jsem řekl: Pane můj, co přijde koncem těch věcí?

⁹Nato mi odvětil: Běž, Danieli, neboť ta slova jsou uzavřena a zapečetěna až do času konce. ¹⁰Mnozí budou čištění a bělení a třibení. Zatímco ničemové budou jednat ničemně a žádní ničemové nic nepochopí, ti rozumní však pochopí. ¹¹A od doby odstranění soustavné bohoslužby a k dání pustošící ohavnosti uplyne tisíc dvě stě devadesát dnů. ¹²Blaze tomu, kdo počká a dospěje ke dnům tisíci třem stům třiceti a pěti. ¹³Ty ale dojdí do konce a budeš odpočívat. Na konci dnů pak povstaneš ke svému údělu.

11:40 V čase konce. Viz pozn. 8:17.

11:41 Do Ozdoby země. Tj. do Kenaanu; Země zaslíbené (viz vv. 41, 45; 8:9 a pozn. 16).

11:45 Dospěje až ke svému konci a nebude, kdo by mu pomohl. Vizl JI 3; Za 14:1–4; 2Te 2:8; Zj 16:13–16 a 19:11–21.

12:1 V onom čase. Michael, andělský strážce Izraele, nedopustí pronásledování Božího lidu donekonečna. Ztrestá ty, kdo jeho lidem ubližují.

Michael, ten velký velitel. Viz pozn. 10:13.

Čas soužení. Viz Mt 24:21 a Mk 13:19, kde Ježíš navazuje na tato proctví o Antiochovi IV. a používá je jako typ (viz čl. *Typologie v Bibli Ř 5* na str. ??) římského obležení Jeruzaléma v r. 70 po Kr.

Unikne tvůj lid. Vysvobození nemusí nutně znamenat záchranu před mučednictvím (srv. v. 2), ale vždy z moci Satanovy (srv. Mt 6:13 a 2Tm 4:18). Tyto verše ujišťují Boží lid o ochraně před Satanovým

pokoušení dopadnout od víry v době pronásledování.

12:2 Procitnou. Předpověď tělesného vzkříšení svatých i ztracených před Božím posledním soudem (Mt 25:46; Jn 5:28–29).

12:4 Zapečet. Pečeť byla chápána jako známka autentičnosti (viz pozn. 8:26).

12:7 Době, dobám a polovině. Viz pozn. 7:25.

12:8 Nechápal. Andělova odpověď (v. 7) na Danielovi otázku (v. 6) mu připadala nesrozumitelná, a tak otázku preformuloval.

12:11–12 Pustošící ohavnosti. Viz pozn. 9:27. Zvrácenosti Antiocha IV. slouží jako předobraz (viz čl. *Typologie v Bibli Ř 5* na str. ??) římského Tita v r. 70 po Kr.

1290 ... 1335 dnů. Ačkoliv anděl upřesnil svou odpověď (v. 7; viz pozn. 8), pro nás zůstává význam těchto časových údajů obestřen tajemstvím (srv. Dt 29:29).